

Hovedtittel:

*Har grunnlaget for pliktdelsarven blitt svekket,
og er reglene for pliktdelsarven modne for en
revisjon?*

Kandidatnummer: 172960

Veileder: Thomas Eeg

Antall ord: 13 795

Dato: 01.06.13

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	3
2. Forutsetning, definisjon og avgrensning	3
3. Historisk oversikt	4
3.1 Ordet arverett	4
3.2 Arveloven før 1854.....	4
3.3 Arveloven av 1854 frem til 1972	4
3.3.1 Reglene slik de fremsto i arveloven av 1854.....	4
3.3.2 Endringer av arveloven av 1854.....	5
3.4 Arveloven av 1972 til i dag.....	6
3.5 Oppsummering.....	6
4. Dagens rettstilstand	6
4.1 Arveloven § 29.....	6
4.2 Arveloven § 29 1. ledd.....	6
4.3 Begrensningene i arveloven § 29 2.ledd	7
4.3.1 Begrensningen gjelder kun for dødsdisposisjoner	7
4.3.2 Begrensninger i den kvalitative og kvantitative råderetten.....	8
5. En sammenligning av nordisk pliktdelsregler	9
5.1 Arvelovens alder	9
5.2 Kvantitativ råderett	10
5.2.1 Kombinasjon av pliktdelsarven størrelse og maksimalbeløpet.....	10
5.2.2 Pliktdelsreglenes størrelse	10
5.2.3 Beløpsbegrenset pliktdelsarv	10
5.3 Kvalitative råderett.....	10
5.4 Oppsummering.....	11
6. Argumentene for pliktdelsarven.....	11
6.1 Utgangspunkt	11
6.2 Er arveloven av 1972 utgått på dato?.....	12
6.3 Tilfeller hvor arvelater ønsker å avkorte livsarvingene	12
6.3.1 Hvorfor arvelater ønsker å avkorte livsarvingene.....	12
6.3.2 Forhold hos livsarvingen(e).....	12
6.3.3 Særegne forhold hos arvelater	13
6.3.4 Påvirkning utenfra	13
6.3.5 Avsluttende kommentarer.....	13

6.4 Argumentene fra forarbeidene	13
6.4.1 Arv på grunnlag av rettslikhet	13
6.4.2 Arv på grunnlag av slektskap og tilhørighet.....	13
6.4.3 Arv på grunnlag av foreldrenes moralske ansvar	14
6.4.4 Økonomisk grunnlag for pliktdelsarv	14
6.4.5 Oppnå likbehandling og hindre usmakelig kamp mellom livsarvingene.....	15
7. Kritiske analyse	15
7.1 Kritisk analyse av argumentet om rettslikhet.....	15
7.2 Kritisk analyse av arv på grunnlag av slektskap og tilhørighet.....	16
7.2.1 Familie og slekt som sosial sikkerhetsnett.....	16
7.2.2 Familiebedrifter	16
7.2.3 Gjensidige forsørgelsesplikten.....	17
7.2.4 Solidaritetshensyn mellom generasjonene.....	18
7.3 Kritisk analyse om foreldrenes moralske ansvar	18
7.4 Kritisk analyse av de økonomiske hensyn som taler for pliktdelsarv	19
7.4.1 Tap av pliktdelsarv vil ramme livsarvingene.....	19
7.4.1.1 Livsarvingene blir rammet økonomisk.....	20
7.4.1.2 Livsarvingene blir rammet sosialt og emosjonell	21
7.4.2 Utjevningseffekten.....	22
7.4.3 Arvelater kan drive politikk gjennom testament.....	23
7.5 Kritisk analyse av likhetsprinsippet og argumentet om at pliktdelsarv hindrer usmakelig kamp mellom livsarvingene.....	24
7.5.1 Pliktdelsarven kan brukes av foreldre til å tvinge gjennom sin vilje hos livsarvingene.....	24
7.5.2 Likebehandlingsprinsippet.....	26
8. Avsluttende kommentarer	27
8.1 Har pliktdelsarven en plass i arveloven i dagens velferdssamfunn.....	27
8.2 Rettslige og rettspolitiske problemstillinger	27
8.3. Forslag.....	28
8.4 Konklusjon	30

1. Innledning

Denne oppgaven skal ta for seg pliktdelsarven og testasjonsfriheten. Først vil jeg gi en kort oversikt over hva oppgaven skal behandle (punkt 1). Deretter vil jeg redegjøre for oppgavens ramme, det vil si dens avgrensinger, definisjoner og forutsetninger (punkt 2). Videre vil det gis en kort historisk oversikt over utviklingen av testasjonsfriheten og pliktdelsarven, og hvordan den ble til slik vi kjenner den i dag (punkt 3). Så vil oppgaven redegjøre for den norske rettstilstanden (punkt 4). Deretter vil det foreligge en komparativ del hvor gjeldende norsk rett, samt litt historisk utvikling, vil bli sammenlignet med øvrige nordiske land (punkt 5). I oppgavens hoveddel vil formålene og hensynene slik de fremgår av forarbeidene samt lovforslag bli fremlagt (punkt 6). Jeg vil deretter gi min egen kritiske analyse av argumentene (punkt 7). Og så skrive kort om utfordringene, både rettslig og rettspolitisk, som pliktdelsreglene står ovenfor (punkt 8.2). Helt til slutt kommer jeg til å legge frem konkrete forslag til lovendringer som etter min oppfatning er hensiktsmessige (punkt 8.3), og deretter konkludere (punkt 8.4).

Opgavens hovedformål er å redegjøre for begrunnelsene for argumentene og hensynene som pliktdelsreglene hviler på, og vurdere om argumentene fremdeles er relevante og holdbare i dagens velferdssamfunn, eller om de er blitt svekket. Og i forlengelsen av det, vurdere om pliktdelsreglene er modne for revisjon.

2. Forutsetning, definisjon og avgrensning

Det må legges til grunn at det er ønskelig at arveloven bør være tilstrekkelig dynamisk for å holde tritt med samfunnets utvikling. Dette gjelder spesielt utviklingen av familie- og ekteskapsforhold, velferdsstatens oppgaver, grensen mellom statlig kontroll og privat autonomi, og nordisk og europeisk rettslikhet. Videre at loven er samfunnsøkonomisk forsvarlig og, sist men ikke minst, skal være i tråd med folkets rettsfølelse. Dette må være et overordnet mål med arveloven¹.

Pliktdelsarv vil i denne oppgaven bli definert som arv til arvelaters livsarvinger som arvelater er pålagt av lovgiver. Testasjonsfrihet vil bli definert som arvelaters rett til å fritt råde over sin formue ved testament.

Denne oppgaven skal hovedsakelig fokusere på arveloven (al.) kapittel 4, med hovedvekt på § 29 hvor det står skrevet at to tredjedeler av formuen skal være "pliktdelsarv for livsarvingane", men at "pliktdelsarven er aldri større enn kr.1.000.000 kroner til kvart av barna til arvelataren eller til kvart barns linje, likevel såleis at grensa for ein fjernare livsarving er minst 200.000 kroner til kvar einskild".

På grunn av oppgavens omfang vil den bli avgrenset mot gjenlevende ektefelles arverett, jf. al. § 6.

---

¹ "Utviklingen i nordisk arverett - tegn i tiden, Nordisk arverettskonferanse 24/10-2012, Frantzen, «Overordnet redegjørelse for det norske arvelovutvalgets arbeid» s.13-16. Herunder "Tegn i tiden".

3. Historisk oversikt

3.1 Ordet arverett

Arveretten har dype historiske røtter. Den skal ha eksistert like lenge som eiendomsretten. Selve ordet skal bety "eiendom som eieren har dødd fra"². Dette er fordi at i eldre dager var verdier i svært stor grad knyttet til eiendom.

Legalarven og testasjonsfriheten har motstridende interesser, dette betyr at utvidelse av den ene må gå på bekostning av den andre. Ser en historisk på problemstillingen finner en delte meninger om temaet. På den ene siden finner vi naturrettsfilosofene Grotius, Kant og Fichte som mente at testasjonsfriheten var et resultat av eiendomsretten, og i forlengelsen av dette, at arvelater både skulle kunne råde over sin formue i levende live og ved testament. På den andre siden finner vi Olivecrona, Platon og Platou, hvor sistnevnte hevde at bruk av testasjonsretten var slektssvik³.

3.2 Arveloven før 1854

Utgangspunktet etter germanske tradisjoner var at det forelå forbud mot testament⁴. Dette medførte at hele arvelaters formue ble fordelt på arvtakere etter slektstavlen.

I Kristian IVs utgave av Magnus Lagabøtes lovbok (år 1604) ble det likevel lovfestet, i samsvar med de eldste lovbestemmelsene at enhver kunne gi en annen arv dersom de ikke hadde noen arveberettigede slekt, eller fikk samtykke fra sine arvinger⁵.

Testasjonsfriheten, slik vi kjenner den, ble først til ved påvirkning av kristendommen. Først ble det åpnet adgang til å testamentere bort en tiendedel av sin formue. Senere ble dette utvidet til en tiendedel av sitt arvegods og en fjerdedel av sitt erverv⁶.

Ved innføringen av Kristian V's Norske Lov av 1687 ble testasjonsretten sterk utvidet. Den som ikke hadde livsarvinger kunne råde fritt over halvparten av sin formue, resten kunne vedkommende donere til kirke, skole og fattigfolk. Dersom avdøde hadde livsarvinger kunne vedkommende testamentere bort halvparten av sin formue, men bare til kirke, skole og fattigfolk. Gjenværende formue var pliktdelsarv⁷.

Man kan se at historisk sett var testasjonsfriheten svært begrenset og livsarvingens legalrett sto sterkt.

3.3 Arveloven av 1854 frem til 1972

3.3.1 Reglene slik de fremsto i arveloven av 1854

De viktigste reglene i arveloven av 1854 var at barn utenfor og i ekteskap ble likestilt for arverett etter moren og morsslekten. Dette var likevel betinget av at moren ved unnfangelsen av barnet ikke hadde gjort seg skyldig i "hor eller blodskam".

---

² NUT-1962-2 s.5.

³ Lødrup 1996 s.12 med videre henvisninger.

⁴ Lødrup 1996 s.6

⁵ NUT-1962-2 s.12

⁶ NUT-1962-2 s.13

⁷ NUT-1962-2 s.16

*"Etter faren og farsslekten hadde barnet bare arverett når det var lyst i tall og kjønn; dog skulle slikt barn som var under 15 år – hvor faren ikke etterlot enke eller barn i ekteskap – få tilkjent et beløp til oppfostring"*⁸.

Samt ble det lovfestet at "Kjønnforskjell var uten betydning for størrelsen av [...] arvingers lodder"⁹.

Etter loven av 1854 var det kun livsarvingene som var beskyttet mot arvelaters testamentariske frihet. Arvelater hadde nå råderett over en fjerdedel av formuen sin ved testament. Arvelater kunne også påvirke arvelodden til livsarvingene på andre måter. Blant annet kunne arvelater påby avkortning. I tillegg fantes det en spesialregel som medførte at arvelater kunne overføre en virksomhet udelt til en eller flere av livsarvingene, dette krevde likevel kongelig konfirmasjon¹⁰.

Innenfor hvert parentel ble arven fordelt på linje og ikke lenger per hode¹¹. Det medførte at dersom arvelater hadde to livsarvinger som var falt bort, og begge livsarvingene hadde barn, men forskjellig antall, ville lovregelen dele arven i to, og hvert sett med barnebarn fikk dele den respektive delen dem i mellom. Dette medførte at barnebarna i hver linje ville få forskjellig størrelse av arvelodden.

Det kan også påpekes at forventet arv ikke kunne selges eller pantsettes, men arvtaker kunne gi avslag på arv, og arven ville da gått videre til arvtakers arvinger¹².

3.3.2 Endringer av arveloven av 1854

Arveloven fra 1854 ble endret ved flere anledninger. Av interesse for denne oppgaven kan det nevnes at 27/06-1892 ble det innført alminnelig arverett for barn født utenfor ekteskap i sin mors linje. Unntakene om at barnet ikke kunne blitt til ved hor eller blodskam ble opphevet. Ved lov av 10/4-1915 nr. 4 fikk alle barn arverett etter far og farsslekten, dette gjaldt også barn født utenfor ekteskap¹³.

Det har også forekommet to store endringer i arvelaters testasjonsfrihet. Den første var lov av 29/7-1918 nr. 2. Utgangspunktet etter denne lovendringen var som tidligere, men med en spesialregel:

"Overstiger formuen en million kroner, kan han yderligere bortgi til almennyttige formaal to fjerdedeler av, hvad den utgjør over en million indtil to millioner kroner. Hvad formuen utgjør over to millioner kroner, kan han bortgi til formaal som nævnt".

Slike testasjoner var også betinget av kongelig konfirmasjon¹⁴.

Den andre endringen ble gjort ved lov av 25/6-1937 nr.12. I den nye arveloven ble testasjonsfriheten igjen utvidet, denne gangen fra en fjerdedel til en tredjedel. Det skal likevel bemerkes at et betydelig mindretall stemte mot forslaget. Det ble videre lovfestet et maksimalbeløp for hvor mye hver livsarving hadde krav på. Grensen ble satt til kr. 200 000 for livsarving og kr. 50 000 for barnebarn¹⁵. Videre ble vilkårene om at donasjonen måtte tilgodesette et allmennyttig formål, og at testamentet

⁸ NUT-1962-2 s.20

⁹ NUT-1962-2 s.20

¹⁰ NUT-1962-2 s.20

¹¹ NUT-1962-2 s.20

¹² NUT-1962-2 s.20

¹³ NUT-1962-2 s.20

¹⁴ NUT-1962-2 s.23

¹⁵ NUT-1962-2 s.194

måtte bli godkjent av Kongen, sløyfet. Maksimalbeløpet ble i 1972 hevet til kr. 500 000 og kr. 100 000.

3.4 Arveloven av 1972 til i dag

Norges nåværende arvelov kom i 1972. Det ble foreslått å redusere pliktdelsarven fra to tredjedel til en halvdel, noe som ble enstemmig forkastet av Stortinget¹⁶.

I nyere tid har det vært en klar utvikling mot begrensning av slektsarven¹⁷. Dette medfører at færre slektninger har legalkrav på arv. Videre har også brøkstørrelsen på pliktdelsarven blitt redusert¹⁸. Dette medfører at arvelateren har fått en større testasjonsfrihet¹⁹.

3.5 Oppsummering

Som vist i den historiske oversikten ovenfor var utgangspunktet at retten på arv var lovregulert og testasjonsfrihet var fraværende. Men gjennom kirkens påvirkning ble det åpnet for adgang for å testamentere. Innføringen av testasjonsretten, som markerte begynnelsen på disposisjonsadgangen, har ført til en utvikling hvor kretsen og størrelsen av pliktdelsarven er blitt innskrenket. I dag er det bare livsarvinger som har krav på pliktdelsarv, som er begrenset til to tredjedeler av avdødes formue, med et maksimalbeløp på kr. 1 000 000 per barn eller linje, evt. kr. 200 000 per barnebarn, jf. § 29.

4. Dagens rettstilstand

4.1 Arveloven § 29

Arveloven § 29 lyder som følge:

"To tredjepartar av formuen til arvelataren er pliktdelsarv for livsarvingane. Men pliktdelsarven er aldri større enn kr.1.000.000 kroner til kvart av barna til arvelataren eller til kvart barns linje, likevel såleis at grensa for ein fjernare livsarving er minst 200.000 kroner til kvar einskild. Arvelataren kan ikkje i testament rå over pliktdelsarv med mindre det er særleg heimel for det".

Med andre ord er pliktdelsarven på to tredjedel av avdødes formue, men med et maksimalbeløp på kr. 1 000 000 per barn og kr. 200 000 for barnebarna²⁰.

Hvem som er "livsarvingane" fremgår av al. § 1 hvor det står skrevet at "avkomet til arvelataren" er livsarvingene. I § 1 fremgår også to viktige prinsipper for arveretten; likedelingsprinsippet og representasjonsprinsippet. Det står i al. § 1 at "Barna til arvelataren arvar likt". Og dersom et barn er faller bort før arven fordeles "går arvelotten til livsarvingane etter barnet, med lik part på kvar grein."

4.2 Arveloven § 29 1. ledd

Slik al. § 29 er utformet kan det være uklart om barnebarna til arvelater har et selvstendig krav eller om de kun kan arve sine foreldre, jf. 2.setning. I dag er det klart at barnebarna har et selvstendig krav

¹⁶Nemnda foreslo å ikke endre pliktdelsbrøken i Innstil. O. XIX (1970-71) s.16. Og i O.tid.(1971-1972), s.162-201 på s.192 besluttet Stortinget å tilslutte seg til Nemndas forslag.

¹⁷Ot.prp.nr.36 (1968-1969) s.9

¹⁸Lødrup og Asland 2012 s.112-113

¹⁹Det må likevel bemerkes at ektefellens minste arv har redusert testator sin testasjonsfrihet. jf. al. § 6.

²⁰For mer om beløpsbegrenset pliktdelsarv: Eeg «Beløpsbegrenset pliktdelsarv», Tidsskrift for Rettsvitenskap 3/94.

og arverett etter arvelater. Videre kan det også være en tilsynelatende motsetning mellom § 29 1. og 2.setning. Men det er klart, i følge sikker rett, at dersom maksimalbeløpet overstiger to tredjedeler har ikke livsarvingene krav på mer enn det som gjelder etter 1.setning. Dette må likevel ikke forveksles med at en livsarving frasier seg arven. Dersom en livsarving gir avslag på arven skal vedkommendes livsarvinger arve dens arvelodd²¹.

4.3 Begrensningene i arveloven § 29 2.ledd

4.3.1 Begrensningen gjelder kun for dødsdisposisjoner

Al. § 29 2.ledd gir uttrykk for at arvelater ikke kan «rå» over livsarvingenes pliktdel, med mindre det er særlig hjemmel. En slik hjemmel kan være andre lovbestemmelser. Eksempelvis § 32, som slår fast at "Arvelataren kan i særlege tilfelle, [...], i testament fastsetje innskrenking av retten til å rå over pliktdelsarv".

Videre begrenses § 29 2.ledd seg til disposisjoner gjort ved "testament". Dette medfører at arvelater kan disponere fritt over sin formue i "levende live".

Skillet mellom livs – og dødsdisposisjoner går som en rød linje gjennom arveretten, og er viktig for å avgjøre om disposisjoner er gyldige.

Hovedpoenget med skillet mellom livs- og dødsdisposisjoner kan kort sies å være dette; ved dødsdisposisjon kan arvelater kun disponere fritt over friarven, mens ved livsdisposisjon kan arvelater disponere fritt over hele sin formue.

Arveloven har ingen bestemmelser som direkte omhandler skillet mellom livs- og dødsdisposisjoner, men det gis signaler på at dødsdisposisjoner er disposisjoner for hvordan arvelaters formue skal fordeles etter vedkommendes død, jf. al. § 48. Videre står det i al. § 35 at gaver som er ment å oppfylles etter arvelaters død kun er gyldige hvis det faller innenfor arvelaters friarv, altså må det regnes som en dødsdisposisjon²². Og i § 35 2.setning at samme regel som i 1.setning må gjelde ved gave på "dødsleiet". Begrepet "dødsleiet" har en objektiv og subjektiv side²³. Det må foreligge en betydelig risiko for at gavegiveren skal dø i nærmeste fremtid, og vedkommende må selv vite det.

For å avklare om en disposisjon er en livs- eller dødsdisposisjon må en se på dens materielle innhold²⁴. Det er de faktiske sidene av disposisjonen som er relevante, ikke arvelaterens oppfatning av rekkevidden av den. For å vurdere om disposisjonen er en livsdisposisjon må man se på i hvilken grad overdragelsen "innebærer noen realitet" for overdrageren^{25,26}. Det kan nevnes at ensidige disposisjoner hvor bare arvelater skal yte noe, og det skal skje etter vedkommendes død, er utvilsomt en dødsdisposisjon.

---

²¹ Lødrup og Asland 2012 s.114. Og for mer om forholden mellom al. § 29 1. og 2.setning, se Eeg «Beløpsbegrenset pliktdelsarv», Tfr 3/94 s.380 flg.

²² Arveloven § 53 er også en hjemmel for å vurdere skillen mellom livs, - og dødsdisposisjon

²³ Lødrup og Asland 2012 s.247

²⁴ Rt.1963.540 s.543

²⁵ Rt.1961.935 s.937

²⁶ Samme vurdering ble lagt til grunn i rt.2007.776 avsnitt 35

I de tilfeller hvor arvelater mottar noe i levende live og motytelsen først oppfylles etter at vedkommende er død, og det foreligger likevekt mellom ytelsene, må disposisjonen anses som en livsdisposisjon²⁷. Det må tilføyes at avtalen må vurderes objektivt fra avtaletidspunktet, og det må foreligge et fravær av gavevilje²⁸. Gavebegrepet har ikke en legaldefinisjon, og må etter rettspraksis defineres som "en vederlagsfri formuesoverføring fra giver i den hensikt å berike mottageren"²⁹.

Grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner er vidt diskutert i rettspraksis og teori³⁰. Å drøfte skillet vil være å gå langt utover oppgavens ramme.

Jeg vil likevel gjenta hovedpoenget: i levende live eller gjennom en livsdisposisjon kan arvelater fritt råde over sin formue, uten å måtte ta hensyn til pliktdelsarven. Derimot, ved en dødsdisposisjon kan arvelater ikke krenke livsarvingenes pliktdelsarv³¹.

4.3.2 Begrensninger i den kvalitative og kvantitative råderetten

Med uttrykket "rå" over, ligger det også både en kvantitativ og kvalitativ begrensning. Den kvantitative delen er hvor mye arvelater kan råde over. Mens den kvalitative er arvelaters mulighet til å råde over bestemte gjenstander. Eksempelvis: A har et dødsbo på kr. 1 200 000 hvor kr. 1 000 000 er en leilighet A eier. Videre har A to livsarvinger: B og C, som til sammen har rett på to tredjedel av formuen - som vil tilsi kr 400 000 hver. Da kan ikke A testamentere leiligheten til B med vilkåret om at B må betale C kr 200 000. Dette vil være et brudd på den kvalitative råderetten³².

Ifølge al. § 30 kan arvelater gi en livsarving rett til å få arveloddet sitt utdelt i bestemte gjenstander. Den samlede verdien må ikke overgå vedkommendes pliktdelsarv pluss den frie tredjedel eller evt. overstige avdødes råderett etter § 29. 1.ledd 2.setning pluss livsarvingens pliktdelsarv. Det må også nevnes at § 30 gir livsarvingen(e) en rett, ikke en plikt.

Al. § 33 gir arvelater en særlig hjemmel for å overdra en virksomhet til en eller flere av livsarvingene, til tross for at dette vil medføre brudd på den kvantitative og kvalitative råderetten, dersom vilkårene er oppfylgt. Al. § 34 er også en særlig hjemmel som gir arvelater muligheten til å avskjære en livsarvinges arverett dersom vilkårene i bestemmelsen er oppfylgt.

Det kan også nevnes at en krenkelse av pliktdelsarven ikke automatisk gjør at testamentet blir ugyldig. Livsarvingene kan samtykke til krenkelsen, enten aktivt³³ eller ved passivitet³⁴. Et annet alternativ er at tidsfristen for påberopelsen av ugyldighetsgrunner er utgått, jf. § 70 2.ledd.

---

²⁷ Lødrup og Asland 2012 s.246

²⁸ Rt.1933.636 s.637-638

²⁹ Lødrup og Asland 2012 s.245

³⁰ For mer om temaet se blant annet Lødrup og Asland 2012 s.234 flg., samt Arnholm 1971 s.61 flg.

³¹ For mer om skille mellom døds-, og livsdisposisjoner, Lødrup og Asland 2012 s.234 flg. og Eeg "Livs- og dødsdisposisjoner. Behov for nærmere regulering?" - Tegn i tiden, s.143 flg.

³² For mer om temaet, Lødrup og Asland 2012 s.91 flg.

³³ Lødrup og Asland 2012 s.115

³⁴ Lødrup 2008 s.101

5. En sammenligning av nordisk pliktdelsregler

5.1 Arvelovens alder

De nordiske landene hadde i første halvdel av det 20. (punktum) århundre et visst samarbeid på familierettslig lovgiving. Dette har likevel ikke hatt en smitteeffekt over i arvelovgivning. I 1953 ble det bestemt på det nordiske justisministermøtet å nedsette komiteer i fire av de fem nordiske landene (Finland holdt seg utenfor). Disse fire komiteene skulle samarbeide for å revidere arvelovingen i landene. Det forelå likevel ingen mål om rettslikhet.

Foruten dette, og kanskje til og med sett i betraktning av dette initiativet, har det ikke vært noe samarbeid av betydning på arverettens område mellom de nordiske landene³⁵.

Norges arvelov av 1854 ble avløst i 1972. Sverige, Danmark, Island og Finland fikk sine henholdsvis i 1958, 1963, 1962 og 1965³⁶. I Danmark trådte en ny arvelov i kraft i 2008³⁷. I Norge ble det i april 2011 nedsatt en komite til å vurdere arveloven. Og i følge mandatet skal arbeidet være fullført 1.juni 2013³⁸. Tilsvarende komiteer har ikke blitt nedsatt i de andre nordiske landene³⁹. Det må likevel påpekes at arveloven i samtlige land har vært gjennom flere reformer^{40 41}.

Det kan allerede innledningsvis nevnes at det har vist seg at alle de nordiske landene stiller seg negative til å oppheve pliktdelsarven⁴². For Norges del gis dette uttrykk for av lovgiver, de uttaler at det "er også i fremtiden behov for beskyttelsesregler som gir arvelaterens nærstående rett til arv"⁴³. For Danmarks del kommer dette frem i at de har beholdt pliktdelsarven også i deres nye arvelov som fra 2008. Videre har arveretten og pliktdelsarven sterke røtter i samtlige land. Dette kan være grunnen til at de nordiske landene har stilt seg negative til å avløse pliktdelsreglene⁴⁴. Slik jeg leser det, er formålene med revideringene av arvelovene i stor grad like i Norge og Danmark⁴⁵. Det er nærliggende å tenke at de øvrige nordiske landene også vil ha behov for å revidere sine arvelover på samme bakgrunn.

Det kan også nevnes at i samtlige nordiske land er den alminnelige aldersgrensen for å opprette testament 18år⁴⁶.

Når det kommer til utforming av pliktdelsreglene, har Norge, Danmark og Island mer til felles. På den andre siden står Sverige og Finland⁴⁷.

---

³⁵ Lødrup 2007 s.532

³⁶ Lødrup 2007 s.532

³⁷ Den danske arveloven er fra 2007, men trådte først i kraft i 2008. For enkelthetens skyld vil den bare bli omtalt som arveloven av 2008

³⁸ Frantzen, «Overordnet redegjørelse for det norske arvelovutvalgets arbeid» Tegn i tiden s.11

³⁹ Frantzen, «Overordnet redegjørelse for det norske arvelovutvalgets arbeid» Tegn i tiden s.14

⁴⁰ Singer «Utvekklingen i Nordiskarvsvrätt – tecken i tiden» Tegn i tiden s.33

⁴¹ Friðriksdóttir, «Islandsk arverett: Utviklingstendenser» Tegn i tiden s.45-48

⁴² Lødrup 1996 s.16

⁴³ Frantzen, «Overordnet redegjørelse for det norske arvelovutvalgets arbeid» Tegn i tiden s.11

⁴⁴ Lødrup 1996 s.12

⁴⁵ Frantzen, «Overordnet redegjørelse for det norske arvelovutvalgets arbeid» Tegn i tiden s.13-16 og Bormann og Trabjerg, «Dansk arveret – erfaringer efter arveloven af 2008» s.19-20

⁴⁶ Lødrup 2007 s.544

5.2 Kvantitativ råderett

5.2.1 Kombinasjon av pliktdelsarven størrelse og maksimalbeløpet

Den kvantitative begrensningen fremgår som en kombinasjon av pliktdelsarvens størrelse og maksimalbeløpet. Det er klart at arvelater må respektere disse begrensningene og ikke kan ved testament disponere over formuen slik at det krenker livsarvingenes pliktdelsarv.

5.2.2 Pliktdelsreglenes størrelse

Størrelsen på pliktdelsarven varierer i de nordiske landene. I Norge og Island (El. § 35) er pliktdelen to tredjedeler. Mens den i Sverige (ABS 7.kapittel § 1) og Finland (ABF 7:1) er den halvparten og i Danmark (AL § 25) en fjerdedel⁴⁸. Det har, i samtlige land, vært en utvikling mot en innskrenking av pliktdelsarven til livsarvingene⁴⁹. I tillegg har Danmark og Norge en øvre beløpsgrense på pliktdelsarven, (se punkt 5.2.3).

5.2.3 Beløpsbegrenset pliktdelsarv

Norge har en øvre beløpsgrense (Lex Michelsen). Se punkt 4.1. En slik regel finnes også i den danske arveloven fra 2008. Den er bygd på samme modell som den norske⁵⁰.

Likevel er det to markante forskjeller mellom den danske og norske regelen. For det første blir beløpet i den danske loven justert "hvert år med 2 % tillagt eller fratrukket den såkalte tilpasningskoeffisienten for vedkommende finansår etter loven om statsreguleringsprosenten", i motsetning til den norske. For det andre er ikke barnebarn blitt gitt en selvstendig arverett i den danske regelen, slik de har etter den norske al. § 29 1.ledd.

De øvrige nordiske landene har ikke en tilsvarende regel - og en lignende regel har heller ikke blitt vurdert⁵¹.

Dette innebærer at pliktdelsarvens størrelse har en mindre betydning i Norge og Danmark for de større formuene, og videre at i Norge og Danmark vil pliktdelsarvens størrelse bli påvirket etter hvor mange livsarvinger arvelater har.

5.3 Kvalitative råderett

Når det kommer til den kvalitative råderetten har de nordiske landene løst spørsmålet noe forskjellig: i finsk og svensk rett er hovedregelen at livsarvingenes arverett begrenses til beløpet som de har krav på. Dette vil si at testator kan råde fritt over alle gjenstandene, så sant arvtaker kan betale livsarvingene pliktdelsrett. Dette vil si at i finsk og svensk rett er det ikke en begrensning i den kvalitative testasjonsretten⁵².

Dette er forskjellig fra dansk, norsk og islandsk rett. Hovedregelen her er at testator ikke kan råde over eiendeler som overstiger den frie tredjedel, jf. al. 29, AL § 26 1.ledd og EL § 36⁵³. I Norge kan

---

⁴⁷ Lødrup 2007 s.532

⁴⁸ I Sverige blir pliktdelsarven kalt «laglott» og i Danmark «tvangsarv».

⁴⁹ Lødrup 1996 s.11

⁵⁰ Bormann og Trabjerg, «Dansk arveret – erfaringer efter arveloven af 2008» Tegn i tiden s.18

⁵¹ Lødrup 2003 s.71

⁵² Lødrup 2003 s.73

⁵³ Lødrup 2003 s.73

testator riktignok råde over gjenstander over den frie tredjedel dersom gjenstanden gis til en av livsarvingene og verdien ikke overstiger pliktdelsarven pluss den frie tredjedel, jf. al. § 30.

Videre er det i norsk, dansk, finsk og islandsk rett klart at arvelater ikke kan bestemme at pliktdelsarven til livsarvingene skal gjøres opp i bestemte gjenstander. Dette begrenser likevel ikke testator sin rett til å gi livsarvingene rett til å få arven sin utbetalt i bestemte gjenstander, jf. al. § 30, så sant gjenstandene enkeltvis eller samlet ikke overstiger den frie tredjedel pluss livsarvingenes pliktdelsarv. Livsarvingene kan alltid kreve å få pliktdelsarven utlevert i kontanter, ettersom dette er en rett. Regelen er det motsatte i Sverige, hvor arvelater kan bestemme hvilke gjenstander livsarvingene skal motta, også når det kommer til pliktdelsarven⁵⁴.

5.4 Oppsummering

Som vist ovenfor er det klare likhetstrekk i de nordiske landene. Blant annet er det i samtlige land en 18 års aldersgrense for å skrive testament. Likeledes er det sterke røtter i alle land som taler til fordel for pliktdelsarv. Videre er hovedargumentene for pliktdelsarven tilnærmet like i alle land⁵⁵. Det har også i de fleste land vært en reduksjon i pliktdelsarvens størrelse de siste 50 årene. På den andre siden er det også tydelige forskjeller i de nordiske landene. Arveloven fra den eldste til den yngste strekker seg over en periode på 50 år, fra 1958 (Sverige) til 2008 (Danmark). Videre er reglene forskjellige i både utforming og realiteten. Dette kommer til uttrykk i både den kvalitative og kvantitative råderetten arvelater har. Det kan derfor etter min oppfatning vanskelig være tale om en nordisk rettslikhet på arverettens område. Jeg må derfor si meg enig med Lødrup som skriver, "Den nordiske familie- og arveretten har i løpet av de siste 30 årene glidd mer og mer fra hverandre, slik at det i dag er dyptgripende ulikheter i regelutformingen"⁵⁶.

6. Argumentene for pliktdelsarven

6.1 Utgangspunkt

Dersom arvelater ikke har noen motforestillinger mot at deres formue fordeles etter al. § 29 foreligger det ingen problem. Problemstillingen oppstår når arvelater motsetter seg dette⁵⁷. Spørsmålet er da: hvilke begrunnelser har lovgiver for å pålegge arvelater et slikt påbud? Og i forlengelsen av det, hvorfor ønsker lovgiver å begrense testasjonsfriheten? Det er her en spenning mellom personlig autonomi, representert ved testamentet, og lovgivers vilje om å beskytte livsarvingene med legalrett.

Argumentene og grunnlaget for pliktdelsarven fremkommer hovedsakelig av forarbeidene til arveloven av 1972⁵⁸. Hovedspørsmålet som her skal drøftes er om argumentene som danner grunnlaget for pliktdelsarven fremdeles er holdbare og relevante i dagens samfunn. Dersom ja, hvilken vekt skal de ha? I forlengelsen av det, drøftes det om reglene for pliktdelsarv er modne for revisjon og deretter, hvilke nye regler som kan være hensiktsmessige sett i betraktning av dagens samfunn.

---

⁵⁴ Lødrup 2003 s.74

⁵⁵ Lødrup 2003 s.79 flg.

⁵⁶ Lødrup, FAB, 2003-4 s.227-228

⁵⁷ I praksis vil dette være sjelden være tilfellet, jf. Lødrup 2008 s.103.

⁵⁸ NUT-1962-2 og ot.prp.nr 36, 1968-1969

6.2 Er arveloven av 1972 utgått på dato?

Er det noen grunn for å vurdere holdbarheten i pliktdelsreglene? Arveloven av 1972 avløste arveloven av 1854, altså nesten 120 år etter. I dag er det "kun" 41 år siden arveloven av 1972 trådte i kraft. Dette kan tilsa at arveloven ikke har et behov for revisjon. Likevel er det en omfattende enighet i at "samfunnsforhold av betydning for nettopp arveretten i større grad har endret seg fra 1972 til i dag [enn fra 1854-1972]"⁵⁹. Blant annet blir det pekt på forandring i ekteskapsforhold, samboerskap og flerkullsproblematikk. Dette kan påvirke pliktdelsreglene. Norge nedsatte i 2011 en komité for å vurdere arveloven, og der i blant, også pliktdelsreglene⁶⁰. I 2008 trådte, som nevnt den nye danske arveloven i kraft, med andre pliktdelsregler⁶¹. Dette viser at i et nordisk perspektiv har pliktdelsarven blitt revurdert. Dette kan tas til inntekt for at også pliktdelsarven i Norge er moden for en kritisk analyse.

Videre er det mange motstridene teoretiske holdninger til pliktdelsreglene slik de fremstår i dag, eksempelvis Lødrup, som er kritisk til pliktdelsreglene⁶². Han går så langt som til å hevde at:

*"Pliktdelsreglene har meg bekjent ikke vært gjenstand for noen særlig omfattende analyse, begrunnelsesmønstrene er knappe, og tiden har etter mitt syn? langt på vei løpt fra dem. Tiden er inne til å sette begrunnelsene for pliktdelen opp mot de mange omkringliggende regelsett, og som bidrar til at den blir sterkt gjennomhullet. Det er også mangel på harmoni og konsekvens i dette regelsystemet"*⁶³.

På den andre siden finner man Asland som er mer positiv til pliktdelsarven⁶⁴. Han uttaler at:

*"Jeg mener det fortsatt er gode grunner til å beholde tvingende beskyttelsesregler for arvelaters nærmeste også vår tid"*⁶⁵.

Dette alene er kanskje god nok grunn til å vurdere pliktdelsreglene.

6.3 Tilfeller hvor arvelater ønsker å avkorte livsarvingene

6.3.1 Hvorfor arvelater ønsker å avkorte livsarvingene

Før en går videre til argumentene for pliktdelsarven må en klargjøre hvorfor arvelater ønsker å avkorte livsarvingen(e). Det kan være uendelig mange grunner for dette. Det fremgår likevel av forarbeidene at det finnes tre hovedkategorier til at arvelater ønsker å redusere livsarvingenes arvelodd⁶⁶.

6.3.2 Forhold hos livsarvingen(e)

For det første, forhold hos livsarvingene selv. Eksempelvis al. § 34 hvor arvelater har adgang til å gjøre en livsarving arveløs, dersom de har gjort seg skyldig i en forbrytelse mot arvelater eller "slektningane sine [...] eller dersom arvingen har late være å hjelpe arvelataren [...]»

⁵⁹ Strandbakke 2010 s.2

⁶⁰ Kongelig resolusjon 16.4-2011 (Saksnummer.:201100627)

⁶¹ Holdgaard, «Konsekvenser af ændringerne i dansk arvelov – balancen mellem længstlevendes og livsarvingerens interesser» Tegn i tiden s.111

⁶² Lødrup 2008 s.103-107

⁶³ Lødrup 1996 s.16-17

⁶⁴ Lødrup og Asland 2012 s.116 flg. og i FAB-2012-3/4 "Kan pliktdelsarv forsvares i en moderne arverett?"

⁶⁵ Asland, FAB 2012-3/4 s.183

⁶⁶ NUT-1962-2 s.37

Forarbeidskomiteen skriver at det er "naturlig at arvelateren gis anledning til å reagere mot visse arter av dårlig oppførsel [...] ved helt eller delvis å sette den legale arverett til side"⁶⁷.

6.3.3 Særegne forhold hos arvelater

For det andre, forhold hos arvelater selv. Dette kan være situasjoner hvor arvelater ønsker å disponere over formuen slik at det tilgodegjør arvelater selv. Eksempelvis å donere til veldighetsformål eller opprette fond og/eller legater i sitt navn. Eller det kan være andre særegne forhold, som hvor arvelater er av oppfatningen at barn utenfor ekteskapet ikke burde ha rett på arv. Komiteen skriver at dersom barn utenfor ekteskap sin arverett skal ha "realitet, må arveretten være utstyrt med pliktdelskrav"⁶⁸.

6.3.4 Påvirkning utenfra

For det tredje, forhold hos tredjemann. Eksempelvis påvirkning fra nåværende ektefelle som vil at arvelater skal tilgodesette vedkommende på bekostning av særkullsbarn. Altså påvirkningskrefter utenfra. Komiteen antar at under slike omstendigheter at det "naturlige vil være å gi beskyttelsen i form av pliktdelskrav [...]"⁶⁹.

6.3.5 Avsluttende kommentarer

Et arveoppgjør kan kun involvere livsarvingen(e), "andre" og arvelaters vilje. Derfor er det klart at det må være forhold hos en eller flere av dem som gjør at arvelater ønsker å avkorte livsarvingen(e). I drøftelsen nedenfor må en legge til grunn at forholden(e) beskrevet ovenfor har inntruffet og arvelater ønsker å avkorte livsarvingene og deretter vurdere hvor holdbare, relevante og sterke argumentene er for å pålegge arvelater pliktdelsarv, til tross for dette ønsket.

6.4 Argumentene fra forarbeidene

6.4.1 Arv på grunnlag av rettslikhet

Forarbeidskomiteen av 1962 argumenterer med at av hensyn til nordisk rettslikhet bør pliktdelsreglene opprettholdes⁷⁰.

6.4.2 Arv på grunnlag av slektskap og tilhørighet

Det fremgår av forarbeidene at

*"Formålet med en arvelov er å gjennomføre at arven går til dem som etter lovgiverens mening er de nærmeste til å arve"*⁷¹.

Deretter at det er en forutsetning for arveretten at det er en "allment rådende oppfatning" at avdødes formue skal arves av dem lovgiveren presumerer at står avdøde nærmest eller av de avdøde "særskilt" har utpekt⁷². Når det kommer til hvem som står den avdøde nærmest uttaler komiteen at

---

⁶⁷ NUT-1962-2 s.37

⁶⁸ NUT-1962-2 s.37

⁶⁹ NUT-1962-2 s.37

⁷⁰ Ot.prp.nr.36 s.104 Dette må kunne indirekte leses ut ifra NUT-1962-2 fordi de nordiske lands rett blir omfattende diskutert.

⁷¹ NUT-1962-2 s.34

⁷² NUT-1962-2 s.34

dette er slekten⁷³. Komiteen sier at "I våre dager har slektskapen fremdeles stor betydning [...]"⁷⁴. Videre sier de at:

*"Den bærende tanke bak den gamle ordning med slektsarverett som eneste arveatkomst var tilknytningen mellom ætten og dens enkelte medlemmer"*⁷⁵.

De fortsetter med:

*"Samholdet i ætten skapte sosial trygghet, ved den gjensidige forsørgelsesplikt mellom slektninger og på mange andre måter. Det førte med seg at skyldfolk gikk sammen om vågsomme tiltak og om andre foretagender som gikk ut over den enkeltes evne"*⁷⁶.

Dette er tilfellet med familiebedrifter. Og dersom noen i familien er en særlig sakkyndighet, blir han fortrinnsvis konsulert i viktige saker. Pliktbæring kan også begrunnes i beskyttelse av familieformuer, altså et solidaritetshensyn mellom generasjonene⁷⁷.

Med andre ord, pliktreglene kan begrunnes i slektens og familiens relasjon og betydning for arvelater.

6.4.3 Arv på grunnlag av foreldrenes moralske ansvar

Komiteen uttaler at:

*"Folk flest oppfatter det som umiddelbart rimelig at [...] avkom skal arve foreldrene [...]. Denne oppfatning bygger på den naturlige ansvarsfølelse som alltid bør finnes hos den som setter barn til verden"*⁷⁸.

Komiteen viser også til Arvekommissjonen av 1846 (innst.s.58-60), hvor det står skrevet at "Fremtids [til livsarvingene] Vel bør ligge enhver Fader og Moder paa Hjærtet". Tanken er at foreldre som har satt barn til verden, er nærmest til å sørge for dem. Denne forpliktelsen er "grundet i Naturen" og bør kunne påregnes selv uten lovpålegg⁷⁹.

Pliktreglene kan etter dette også begrunnes i det moralske ansvaret foreldre har ovenfor barna.

6.4.4 Økonomisk grunnlag for pliktbæring

På det økonomiske plan blir det hevdet at pliktbæring kan

*"begrunnes i at foreldres eiendele, mens de ennu lever, faktisk mer eller mindre vil fungere som en slags fellesformue for foreldre og barn. At barna helt unndras midlene ved foreldrenes død, vil derfor lett fremtre som et brudd på et bestaaende forhold, et brudd som kan ramme barna meget sterkt både økonomisk og på andre måter"*⁸⁰.

---

⁷³ NUT-1962-2 s.36

⁷⁴ NUT-1962-2 s.36

⁷⁵ NUT-1962-2 s.36

⁷⁶ NUT-1962-2 s.36

⁷⁷ NUT-1962-2 s.35

⁷⁸ NUT-1962-2 s.36

⁷⁹ NUT-1962-2 s.105-106

⁸⁰ Ot.prp.nr.14 (1937) s.6

6.4.5 Oppnå likbehandling og hindre usmakelig kamp mellom livsarvingene

"Den mest tungtveiende innvending mot prinsippet om en utvidet testasjonsrett for de store formuer, er vel at den kan føre til en usmakelig kamp mellom flere barn om foreldrenes gunst, og at den kan gi anledning til at foreldrene øver et utilbørlig press på sine barn".

Komiteen viser blant annet til at foreldre kan presse livsarvingene sine til en viss "levevei" eller i valg av ektefelle⁸¹. Og i forlengelsen av det dette, taler også likhetshensynet for pliktdelsarv. Det vil si at arvelater ikke skal kunne forskjellsbehandle livsarvingene. Komiteen påpeker også at pliktdelsreglene kan forhindre at store verdier samles på en hånd og danner rikmannsfamilier. Altså at den har en positiv utjevningseffekt. I forlengelsen av dette blir det også hevdet at avdøde ikke burde kunne drive "politikk gjennom fond og legat [...]"⁸².

7. Kritiske analyse

7.1 Kritisk analyse av argumentet om rettslikhet

Komiteen argumenterer med at pliktdelsreglene burde opprettholdes fordi det skaper nordisk rettslikhet. Med "rettslikhet" forstår jeg det her som reglenes innhold. En kan, etter min oppfatning, vanskelig hevde at det er rettslikhet dersom reglene gir forskjellige resultater. Som konstantert ovenfor i punkt 5 foreligger det ikke en nordisk rettslikhet på pliktdelsarvens område. Dersom det er ønskelig at det skal være en rettslikhet mellom de nordiske landene, er det formålstjenlig med et samlet nordisk samarbeid for å oppnå dette. Et slikt initiativ er etter min kunnskap ikke blitt fremmet i noen av landene⁸³. Dette må tilsi at argumentet om rettslikhet må tillegges begrenset vekt.

Når dette er sagt, er det likevel grunn til å legge vekt på rettslikhet som et overordnet mål. Som Bormann og Trabjerg skriver:

"Det er vores håb, at det norske arvelovsudvalg – og andre, der overvejer lovrevisjoner – kan lære af vores erfaringer [...]"⁸⁴.

Altså er det mulighet for de nordiske statene å lære av hverandres erfaring, både når det kommer til virkningene og forståelsen av bestemmelsene og deres utforming. Dette vil også bidra til flere kilder, både rettsavgjørelser og teori, som kan gi en bredere forståelse av vårt eget regelverk. Dette kan gjøre det lettere for de nordiske landene å lage formålstjenlige pliktdelsregler. Og Lødrup skriver:

"at den norske rettsbevissthet skal atskille seg så meget fra den danske, finske og svenske, har jeg vanskelig for å forstå"⁸⁵.

Lødrup skriver også: "Etter vårt syn bør pliktdelsreglene slik de er i alle de nordiske landene harmoniseres"⁸⁶. At det historisk sett kan være grunner til at de nordiske landene har ulike pliktdelsregler har jeg forståelse for. Til tross for dette er det i dag stor likhet mellom de nordiske

---

⁸¹ NUT-1962-2 s.113

⁸² Ot.prp.nr.36 (1968-1969) s.103

⁸³ Lødrup 2003, «Nordisk arverett» kan sees som en begynnelse på et slikt arbeid.

⁸⁴ Bormann og Trabjerg, «Dansk arveret – erfaringer efter arveloven af 2008» Tegn i tiden s.17

⁸⁵ Lødrup 1996 s.17

⁸⁶ Lødrup 2003 s.84

landene når det kommer til sosiale normer og velferdsnivå. Jeg kan derfor ikke se noen grunn til at det ikke bør være en nordisk rettslikhet for pliktdelsreglene.

Videre er det stor mobilitet i befolkningen mellom de nordiske landene. En rettslikhet vil bidra til større forutberegnelighet for borgerne. Det blir også fremhevet at

"den nordiske familie- og arveretten har stor betydning for vår kulturelle og sosiale samhörighet, samtidig som den kan bidra til å styrke de nordiske lands innflytelse i internasjonale sammenheng"⁸⁷.

I en tid hvor EU stadig legger frem nye direktiver for felles europeisk rett, kan en felles stemme være svært nyttig for å fremme det nordiske synet på arveretten.

Avslutningsvis kan det også nevnes at til tross for forskjellig innhold av pliktdelsreglene, har samtlige land i Norden pliktdelsregler. Dette bør tas til inntekt for at lovgiver bør være varsom med å avskaffe dem.

7.2 Kritisk analyse av arv på grunnlag av slektskap og tilhörighet

7.2.1 Familie og slekt som sosial sikkerhetsnett

At arvelaters formue bør arves av de som står avdøde nærmest eller som arvelater særskilt har utpekt, er etter min oppfatning selvnlysende. Men hvem står arvelater nærmest? Og har slektskap den betydningen komiteen fra 1962 hevdet?

Det er svært vanskelig å måle betydningen, graden og forandringer av noe så abstrakt som tilhörighet og samhold. Men en kan likevel, på svært generelt grunnlag, slå fast at betydningen av slekt og familie er minsket siden 1970-tallet. Det er ingen grunn til å tro at denne utviklingen har forandret seg etter 1972.

Den økte frekvensen av bruk av testament kan være en indikasjon på at slektskapets betydning er minsket⁸⁸. At andre enn slektninger mottar arv viser at slektskap ikke lenger er det eneste grunnlaget for arv, men dette trenger ikke nødvendigvis være tilfellet. Lødrup og Asland påpeker at folk flest ikke skriver testament. Videre at de fleste testamenter leder bare frem til en annen fordeling mellom slektsarvingene eller kun slår fast særøie, jf. al. § 31⁸⁹. Den økte frekvensen kan ikke utelukkende tas til inntekt for at betydningen av slektskap og tilhörighet er blitt svekket, ettersom testamentet stort sett slår fast fordelingen mellom nettopp slektninger av avdøde.

7.2.2 Familiebedrifter

Tilhörigheten kan heller ikke, etter min oppfatning, begrunnes i familiebedrifter. I følge statistisk sentralbyrå foreligger det ingen offisiell statistikk på hvor mange familiebedrifter det finnes i Norge⁹⁰. Dette medfører at en ikke har faste holdepunkter for hvor relevant argumentet om familiebedrifter er. Dessuten må en legge til grunn at barn som jobber i familievirksomheter stort sett får lønn på lik linje med andre medarbeidere. At familiemedlemmer spør andre i familien om råd om fagspørsmål er helt rimelig. Tross alt, utgjør de en lett tilgjengelig ressurs. I dag er det minst like vanlig å spørre

---

⁸⁷ Lødrup 2003 s.29-31

⁸⁸ Øverbye s.27 flg.

⁸⁹ Lødrup og Asland 2012 s.87

⁹⁰ Jf. mail fra Statistisk sentralbyrå datert 23/4-13 underskrevet Camilla Torp, Seksjon for regnskapsstatistikk

venner, bekjente og andre eksperter de samme spørsmålene. Å hevde at dette tilsier at familien og slekt fremdeles har stor betydning er etter min oppfatning tilfeldig, vagt og udokumenterbart.

7.2.3 Gjensidige forsørgelsesplikten

Det er i dag "temmelig livsfjernt å bygge arveretten på forsørgelsesplikten", hevder Arnholm⁹¹. Han fortsetter med: "Som det generelle grunnlag for en arverett har forsørgelsesbetraktningene ikke lenger bærekraft"⁹². Lødrup støtter denne tankegangen og skriver at: "Familien eller slekten som et sosialt sikkerhetsnett er redusert"⁹³.

Dette begrunner han i at den gjensidige forsørgelsesplikten er kraftig redusert. Jeg vil hevde at det ligge mye sannhet i dette utsagnet. Samfunnet har forandret seg markant siden arveloven av 1972 ble til. For det første har velferdsstaten fått en betydelig sterkere stilling. Barn har ikke lenger en rettslig forsørgelsesplikt ovenfor sine foreldre. Og foreldrenes forsørgelsesplikt opphører som hovedregel når barnet fyller 18 år, jf. barneloven § 68. Dette tilsier at den gjensidige forsørgelsesplikten, og med den: familien og slekten sin funksjon som sosialt sikkerhetsnett, er svekket. Dette er likevel bare det rettslige utgangspunktet. Den frivillige og gjensidige hjelpen mellom barn og foreldre bør ikke undervurderes. Det må være selvinnsynsendende at dette fremdeles skjer i høy frekvens og stort omfang. Altså, "plikten" i rettslig forstand har stort sett opphørt, men omsorgen mellom foreldre og barn har ikke det. Den gjensidige forsørgelses"plikten" har derfor etter min oppfatning fått et større preg av moralsk forpliktelse som vedkommende selv frivillig velger om de vil etterleve.

Ettersom den gjensidige forsørgelsesplikten har blitt svekket, har et av hovedargumentene for pliktdelsarven også blitt det. En kan derfor spørre om ikke det skal gjenspeiles i pliktdelsreglene. Jeg er av en slik mening. Som nevnt ovenfor, forsørgelsesplikten og dens funksjon som sosialt sikkerhetsnett bærer i dag et mye større preg enn tidligere av frivillighet, og dette bør gjenspeiles i foreldrenes mulighet til å tilgodegjøre barn som har hjulpet dem.

En annen effekt av å ha familie og slekt som sikkerhetsnett er at kanskje de som trenger det mest burde få mest. Argumentet kan derfor brukes til fordel for at arvelater skal få en større testasjonsfrihet for å kunne gjøre akkurat det. Arnholm ordlegger seg slik, dersom en "i første rekke skal bygge [pliktdelsarven] på forsørgelsen, måtte man ordne det med en særregel for de livsarvingene som trengte støtte." Han avslutter med at «ut fra forsørgelsessynspunktet vært naturlig at alt gikk til den som trengte det"⁹⁴.

At slektskap og tilhørighet kan tilsi et krav på pliktdelsarv er klart nok. Men som selvstendige grunner er de ikke sterke nok til å begrunne pliktdelsarven. De må bygge på hva slektskap og tilhørighet i realiteten betyr for arvelater. Argumentene, slik de fremstår av forarbeidene taler om "gjensidighet", altså kan argumentene tolkes som et "belønningssystem". Dersom livsarvingene tar vare på arvelater gjør de seg fortjent til arv. Men da bør også arv bortfalle dersom deres innsats ikke er tilstedeværende. Dette medfører, etter min oppfatning, at lovgiver bør gi arvelater større frihet til selv å vurdere livsarvingenes innsats.

---

⁹¹ Arnholm 1971 s.248

⁹² Arnholm 1971 s.34

⁹³ Lødrup 1996 s.9

⁹⁴ Arnholm 1971 s.248

At samholdet og tilhørigheten i familier og slekt er blitt svekket kan òg tale til fordel for å opprettholde pliktdelsarven. En kan hevde at familie og slektskap er viktige verdier for samfunnet, og er beskyttelsesverdige hensyn for lovgiver. Lovgiver kan dermed bruke pliktdelsarven som et verktøy for å fremme slektskap og tilhørighet.

Avslutningsvis kan det også påpekes at omfanget av velferdsstatens oppgaver og ytelser kan svinge som en pendel. Velferdsstaten har i de vestlige landene de siste 50 årene hatt en sterk fremvekst. Men en kan ikke lukke øyene for at den økonomiske krisen som nå rammer store deler av Europa kan medføre at statens ytelse til velferdsstaten kan minske. Da vil den økonomiske og sosiale støtten familie og slekt representerer fort kunne bli viktig og relevant igjen. En må derfor være varsom med å konkludere at familie og slekt som sikkerhetsnett hører fortiden til, og avskaffe pliktdelsarven på dette grunnlaget.

7.2.4 Solidaritetshensyn mellom generasjonene

Det legges til grunn at ikke alle formuer er selvskapte, men at noen av dem er arvet. Dermed må en viss beskyttelse av "familieformuen" være berettiget. Et slikt syn deles av Asland⁹⁵. Argumentet må likevel være begrenset til den delen av formuen som er arvet.

Et skille mellom selververvet og arvet formue kan gi utfordringer på det retts tekniske plan. Hvor skal skillet mellom selververvelse og arv gå? Eksempelvis dersom arvelater har arvet en sum som vedkommende har investert i aksjer og tjent en større formue på, men likevel har tapt de originale pengene. Et alternativ kan være at arvelater først må gjøre opp for arvet formue, som utelukkende må videreføres til livsarvingene. For deretter å ha full testasjonsfrihet for resterende formue.

Videre kan det også innvendes at beskyttelse av familieformuen er blitt svekket ved gjenlevende ektefelles arverett. La meg utdype. Dersom A og B gifter seg, og A faller bort, kan B bli tilgodegjort med den frie tredjedel, evt. ved små formue ha rett på minstearv på kr. 328 488 (4xG)⁹⁶, jf. al. §6. Hvis B gifter seg med C og B faller bort, kan C i sin tur bli tilgodegjort den frie tredjedel, eller kr. 328 488. Dermed har As familieformue blitt overført til Cs familieformue. En kan derfor argumentere for at den gjenlevende ektefelles arverett har svekket argumentet om å beskytte familieformuen. En slik tankegang finner vi hos Marianne Holdgaard⁹⁷. I forlengelse av dette: den gjenlevende ektefelle kan bidra til den nye ektefellens verdiøkning på bekostning av sin egen formue. På den måten kan den gjenlevende ektefellen prioritere sin nye partner og barnekull på bekostning av det eldre barnekullet.

Her ser man tydelig at et av argumentene for pliktdelsarven er blitt betydelig svekket. Og kanskje enda viktigere, at det er mulig å unngå pliktdelsreglene med planlegging og kjennskap til lovens funksjon.

7.3 Kritisk analyse om foreldrenes moralske ansvar

For det første er jeg av oppfatningen av at argumentene går i sirkel. Dersom det er naturlig at arvelater skal etterlate arv til livsarvingene, hvorfor er det behov for en lov for å pålegge arvelater

---

⁹⁵ Asland, FAB 2012-3/4 s.177

⁹⁶ Grunnbeløpet per 1.mai 2012, kr. 82 122 x 4

⁹⁷ Holdgaard, «Konsekvenser af ændringerne i dansk arvelov – balancen mellem længstlevendes og livsarvingerens interesser» Tegn i tiden s.114

dette? At livsarvingene har et naturlig krav på arv motsetter jeg meg ikke, men dersom det foreligger grunner for at arvelater ønsker å fravike dette utgangspunktet har jeg vanskeligheter for å se hvordan lovgiver kan begrunne pålegget i det naturlige utgangspunktet.

På den annen side: dersom en legger til grunn at foreldre har et moralsk ansvar ovenfor sitt avkom, hvor langt strekker dette ansvaret seg? En kan legge til grunn at foreldre har et ansvar for avkommens de er barn og har behov for støtte og omsorg. I Norge er dette hjemlet i Barneloven § 30⁹⁸. Under utarbeidingen av arveloven av 1972 ble barn som er under oppfostring ved foreldrenes bortfall sin arverett diskutert. "Samtlige medlemmer er således enige om det vern som bør gis en livsarving hvis oppfostring ikke er avsluttet"⁹⁹.

Arveloven §§ 36 1.ledd og 37 baserer seg på en slik tankegang. Sett fra samfunnets side er dette også heldig, for dersom foreldrene etterlater barn under oppfostring med liten eller ingen økonomisk støtte, vil byrden forskyves over til samfunnet. Det må anses for å være uheldig og i strid med rådende rettsbevissthet¹⁰⁰.

Etter mitt synspunkt strekker det moralske ansvaret seg bare til når barnet er under oppfostring. Forbi det punktet vil det moralske ansvaret være et gjensidig ansvar. Foreldrenes moralske ansvar i å etterlate arv til livsarvingene må vurderes etter om livsarvingene etter evne har ivarett foreldrenes interesse når de har hatt behov for det. Dagens samfunns forventning til at foreldre ivaretar deres avkom etter oppfostringsalderen er blitt svekket, ettersom det er en større forventning til at livsarvingene skal greie seg selv, eller at staten vil sørge for dem. Dette kommer frem i at foreldrenes rettslige ansvar bortfaller når barna er fylt 18 år, jf. Barneloven § 30 og lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen som skal "bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet"¹⁰¹.

Ettersom livsarvinger under oppfostring har førsteprioritet på krav om arv jf. §§ 36 og 37, og det moralske ansvaret ikke strekker seg lengre enn som så, kan ikke argumentet få stor vekt i vurderingen om livsarvingenes rett til pliktdelsarv eller dens størrelse.

7.4 Kritisk analyse av de økonomiske hensyn som taler for pliktdelsarv

7.4.1 Tap av pliktdelsarv vil ramme livsarvingene

Komiteen fra NUT-1962-2 argumenterer på s.35 med at det vil ramme livsarvingene sterk både økonomisk og på andre måter dersom pliktdelsarven blir opphevet¹⁰². En slik tankegang blir støtte av Holdgaard, hun skriver at det:

*"kan derfor være meget svært å bli avkortet. For mange børn og unge vil det kunne opleves som [...] et tab af identitet både i socialt og psykisk henseende"*¹⁰³.

Videre skriver Asland at:

---

⁹⁸ Lov av 8/4-1981 nr.7

⁹⁹ NUT-1962-2 s.112

¹⁰⁰ Asland, FAB.2012-3/4 s.168

¹⁰¹ Lov av 2009-12-18 nr. 131, eksempelvis §§ 1 og 17

¹⁰² Komiteen viser at argumentet er hentet fra ot.prp.nr.14 (1937) s. 5

¹⁰³ Holdgaard, «Konsekvenser af ændringerne i dansk arvelov – balancen mellem længstlevendes og livsarvingerens interesser» Tegn i tiden s.114

"Barna bruker ofte uttrykk som «huset vårt» [...] når de refererer til familieboligen [...]. Så lenge barna fortsatt bor hjemme, reflekterer denne uttrykksmåten en faktisk, men ikke rettslig status for eiendeler til felles bruk i husstanden"¹⁰⁴.

Der barna har vært med på å bygge formuen, både i stor eller beskjeden omfang, vil barna føle et visst eierskap over foreldrenes formue¹⁰⁵.

7.4.1.1 Livsarvingene blir rammet økonomisk

Det klare utgangspunktet er at arvelater i levende live har full råderett over sin formue. På spørsmålet om arvelater sin råderett burde begrenses også i levende live kom komiteen frem til at en begrensning vil være "et brudd i folks tilvante forestillinger"¹⁰⁶. At arvelater i levende live har full disposisjonsrett over sin formue, men ikke i døden, har vært et sterkt argument mot pliktdelsarven. Lødrup skriver at dette gjør at lovverket er "inkonsekvente og argumentene er lite treffende"¹⁰⁷. At arvelatere med kunnskap om pliktdelsreglene kan unngå dem, gjør reglene "mer eller mindre illusorisk"¹⁰⁸. Det kan gjøres innvendinger mot disse argumentene. Dersom arvelater ønsker å fordele hele sin formue i levende live, for å unngå pliktdelsreglene, må vedkommende gjøre seg fattig før vedkommende faller bort. En livsdisposisjon må innebære en realitet for arvelater, jf. punkt 4.4. Dermed er det ikke lett for arvelater å omgå pliktdelsreglene. Men arvelatere som har god kjennskap til skillet mellom livs- og dødsdisposisjon kan delvis unngå pliktdelsreglene. En kan eksempelvis overføre alt overflod i formue til en livsarving, slik at avdødes formue er minimal ved deres død. Arvelater kan også inngå jevnbyrdige avtaler hvor arvelater ikke gir motytelsen før etter vedkommens død. Dermed kan man unngå pliktdelsreglene uten å gjøre seg fattig mens en lever. Man kan dermed se at Lødrup sitt argument har mye godt for seg, selv om det kan kreve en del kunnskap for å gjennomføre en slik omgåelse, uten at disposisjonene kan vellykket angripes av legalarvingen(e).

Arnholm skriver at fordelene med pliktdelsreglene er at livsarvingene kan med en visshet regne med arv, og dette kan muliggjøre en rasjonell planlegging av fremtiden¹⁰⁹. Jeg finner det klart at forventet arv kan komme i betraktning ved planlegging av fremtiden. Men Arnholm nyanserer også dette synspunktet, han skriver at vissheten bare er «relativ visshet»¹¹⁰. Dette er fordi at foreldrene i levende live rår fritt over sin formue.

Barna kan derfor ikke med sikkerhet forvente å få arv. Dette gjenspeiler seg også i al. § 44 hvor det står: "Ingen må avhende eller pantsetje arv han ventar". Livsarvingene kan derfor ikke forvente arv som et sikkert tilskudd, og må innrette seg etter dette. Ut fra det har jeg vansker med å se hvordan tapet av arv kan ramme dem hardt.

Det er likevel forståelig at livsarvingene forventer et tilskudd dersom de har bidratt til formuen. Men "[I] dag er det sjelden at barna har bidratt nevneverdig til foreldrenes formuesoppbygging"¹¹¹. Det

---

¹⁰⁴ Asland, FAB 2012-3/4 s.166

¹⁰⁵ Asland, FAB 2012-3/4 s.166

¹⁰⁶ NUT-1962-2 s.111

¹⁰⁷ Lødrup 2008 s.106

¹⁰⁸ Lødrup 1996 s.6

¹⁰⁹ Arnholm 1971 s.249

¹¹⁰ Arnholm 1971 s.249

¹¹¹ Asland, FAB 2012-3/4 s.172

må likevel kunne tenkes tilfeller hvor barna har bidratt til en slik verdibyging, slik som ved familiebedrift eller ved stell av arvelater. Det vil likevel være mer treffende, etter min oppfatning, at barn i slike tilfeller kan søke spesielt om "tilleggsarv". En lignende regel har vi i al. § 36 2.ledd. Livsarvingene må ha gjort "særleg mykje" for arvelater "utan rimeleg vederlag". Ordlyden i bestemmelsen tilsier likevel en høy terskel. Dessuten kan bestemmelsen kun komme til anvendelse for arvelaters barn.

Med andre ord kan jeg vanskelig se for meg argumentet om at foreldrenes eiendeler (mens de fremdeles er i levende live) fungerer som fellesformue, som et sterkt argument for at livsarvingene skal ha rett på pliktdelsarv. Det må også påpekes at livsarvingenes oppfatning av at foreldrenes formue også tilhører dem er ikke av en rettslig karakter. Et annet viktig poeng: livsarvingene er ikke like avhengig av arv som et økonomisk tilskudd i dag slik som før i tiden. Avslutningsvis kan en slå fast at livsarvingene har begrenset grunnlag til å med sikkerhet forvente arv. Og de som har berettiget grunn, kan søke kompensasjon gjennom al. § 36 2.ledd. Tap av arv vil derfor kun påvirke dem økonomisk i begrenset omfang, og kan kun tillegges begrenset vekt.

7.4.1.2 Livsarvingene blir rammet sosialt og emosjonell

Å bli avskåret fra arv kan også ramme livsarvingene hardt sosialt og emosjonelt. Det må være forståelig at livsarvingene kan føle seg mindre elsket, og/eller at de ikke har vært en del av familien, og tap av identitet ved avkortning. Det oppstår en spenning mellom lovgivers ansvar å verne livsarvingenes sosiale og emosjonelle liv mot testators ønske om å avkorte dem.

Her må en skille mellom de verneverdige og de ikke verneverdige hensynene. Lovgiver vil mest sannsynlig, etter min oppfatning, ha mer støtte for å sette begrensninger for testator sin testasjonsfrihet, dersom dette rammer livsarvingene urimelig. Det vil si de tilfellene hvor livsarvingene blir avkortet på grunnlag av verneverdige hensyn. Eksempelvis der arvelater ønsker å avkorte f.eks. på bakgrunn av livsarvingenes kjønn, religion, valg av partner eller seksuell legning. Motsetningsvis dersom arvelater vil avkorte livsarvingene på bakgrunn av at de ikke har hjulpet arvelater etter evne da arvelater trengte det, jf. § 34, eller kanskje fordi arvelater er av oppfatningen at livsarvingene har tilstrekkelig med midler. For det er, etter min oppfatning, rimelig at arvelater skal ha mulighet til å avkorte livsarvingene på de ikke verneverdige hensynene, til tross for at dette kan ramme livsarvingene hardt sosialt og emosjonell. Det skal likevel bemerkes at lovgiver ikke har vernet de verneverdige hensynene jeg nevner ovenfor. Arvelater har rett til å forskjellsbehandle livsarvingene ved å avkorte dem uavhengig av grunnlaget, så lenge disposisjonen faller innenfor rekkevidden av deres testasjonsfrihet, jf. al. § 29.

Jeg hevder på bakgrunn av dette at argumentet om at livsarvingene kan bli hardt rammet sosialt og emosjonelt av avkortning, bare kan tillegges vekt i drøftelsen om rett til pliktdelsarven, dersom bakgrunnen for avkortningen er et verneverdig hensyn.

Ettersom det i praksis er umulig for domstolen å kontrollere hvorfor arvelater ønsker å avkorte livsarvingene, er det vanskelig å avgjøre om livsarvingene har et krav om beskyttelse. Dette taler for at en må opprettholde pliktdelsreglene slik de er i dag. Men de kan, etter min mening, likevel modifieres. Eksempelvis kan en ha en unntaksbestemmelse hvor lovgiver i større og mer tydelig grad gir arvelater grunner som de anerkjenner tilstrekkelig til å avkorte livsarvingen(e). Med andre ord: en utvidet § 34 med hensyn som går forbi de strafferettslige grunnlagene, men i større grad

basert på de sosiale normene. For det kan, etter min oppfatning, være en rettsbevissthet i dagens samfunn som tilsier at flere grunner vil bli ansett som tilstrekkelig for at arvelater kan avkorte livsarvingene nå enn det var før i tiden. Dette begrunner jeg blant annet med at den gjensidige forsørgelsesplikten og samholdet i familie og slekt har fått et annet preg, samt den sterke vekten i velferdssystemet. Dette må være tilstrekkelig grunn for nærmere undersøkelser.

7.4.2 Utjevningseffekten

Utjevningseffekten har også blitt brukt som argument til fordel for pliktdelsarven. En kan likevel stille spørsmål ved holdbarheten av argumentet. Lødrup skriver at:

*"utjevningseffekt har jeg [ikke] noen tro på – det er ikke noe erfaringsmateriale som viser at den har bidradd til en spredning av verdier i et omfang som er verdt å vektlegge"*¹¹².

Likeledes skriver Arnholt:

*"Under våre samfunnsforhold er faren for en slik opsamling av rikdom ikke stor [...]"*¹¹³.

Ettersom pliktdelsreglene pålegger arvelater å fordele sin formue mellom livsarvingene, må det være lite tvil om at pliktdelsreglene bidrar til en viss grad av utjevning. Men fordi det ikke er dokumentert noe stort omfang av effekt av utjevningsargumentet kan det fremstå som noe abstrakt og usikkert.

Etter min oppfatning må det være usikkert hvor effektivt pliktdelsarven bidrar til utjevning. Dette må spesielt være tilfelle når en tar al. §29 1.ledd 2.setning med i vurderingen. Dette medfører at arvelatere med større formue (sett i forhold til hvor mange livsarvinger vedkommende har), kan forskjellsbehandle livsarvingene og på den måten danne rikmannsfamilier. Når en taler om "rikmannsfamilie" vil en naturlig forståelse være de svært velstående familiene. Eksempelvis arvelatere med mer enn 20-30 millioner i formue. Dersom de har to livsarvinger, (gjennomsnittet i Norge er 1,88 barn per par¹¹⁴), vil ikke pliktdelsreglene bidra noe merkverdig til utjevning.

Når det er sagt, vil jeg påstå at det i dag fremdeles er ønskelig med en viss utjevning av formuen mellom arvtakere. Og selv om effekten av pliktdelsreglene kan være noe marginal og usikker, vil den gi et visst bidrag til utjevningen. Motsetningsvis, dersom pliktdelsreglene ble opphevet, vil det ikke foreligge noen påbud som vil bidra til utjevningseffekten overhodet. For å gi utjevningseffekten en større virkning kan lovgiver heve den beløpbegrensede pliktdelsarven.

Motstykket til utjevningsargumentet er at pliktdelsreglene gjør overføringen av virksomheter mellom generasjonene vanskeligere¹¹⁵. Dette kommer av den kvalitative begrensningen i arvelaters testasjonsfrihet¹¹⁶.

Det kan komme flere innvendinger mot dette argumentet. For det første, arvelater kan unngå problemstillingen ved å overdra bedriften i levende live. Dette er det som oftest skjer i dag¹¹⁷. Selv om dette kan virke uheldig og unødvendig for de arvelaterne som ønsker å drive virksomheten frem

---

¹¹² Lødrup 1996 s.19

¹¹³ Arnholt 1929 s.71

¹¹⁴ <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkfram/aar/2012-06-20>

¹¹⁵ For mer om generasjonsskifte, Johan Gjertsen «Generasjonsskifte» 1993

¹¹⁶ Se ovenfor punkt 4

¹¹⁷ Gjertsen s.131 flg.

til sin død. For det andre, § 29 1.ledd 2.setning øker sannsynligheten for at arvelater kan overføre bedriften i sin helhet til en livsarving eller andre. For det tredje kan vedkommende anvende arveloven § 33 for å overføre virksomheten til en eller flere av livsarvingene.

Utjevningsargumentet står i kontrast til argumentet om generasjonsskifte.

På den ene siden har vi Grunnloven § 108 hvor det står: "Ingen [...] Stamhuse og Fideikommiss, maa for Eftertiden oprettes". Historisk sett har rikmannsfamilier eksistert, noe som er lite ønskelig. Det er dermed ønskelig at verdiene i samfunnet blir spredt til en viss grad. På den andre siden er det samfunnsøkonomisk heldig at det er kontinuitet i virksomheter. Holdgaard skriver at:

*"En begrundelse for den øgede testationskompetence var en styrkelse af testators rettigheder til i videre omfang selv at disponere, herunder ved generasjonsskifte i virksomheder"*¹¹⁸.

Det kan bemerkes at dersom lovgiver øker maksimalbeløpet vil dette øke utjevningseffekten, men også gjøre det vanskeligere for arvelater å benytte bestemmelsen for å forenkle generasjonsskiftet.

Her må lovgiver balansere verdiene og finne en gylden middelvei. Etter min oppfatning er det flere muligheter for dette. For det første er § 33 et godt utgangspunkt. Men Justisdepartementet har behandlet kun 4 søknader, hvor kun en er blitt godkjent de " de siste 10 år" fra 1969¹¹⁹¹²⁰. For at bestemmelsen skal få en reell effekt kan det være hensiktsmessig å lempe vilkårene ved å frafalle kravet om stadfestelse av Kongen. Deretter gir § 30 arvelater rett til å gi arvtaker rett til å få arven utlevert i bestemte gjenstander, dette omfatter også virksomheter. Den kvalitative begrensningen kan derimot hindre dette. En mulighet er, i likhet med finsk og svensk rett, å oppheve begrensningen. På denne måten vil verdien av virksomheten blir fordelt, men generasjonsskiftet vil forenkles. Dette argumentet vil ha spesielt gjennomslagskraft dersom den kan kombineres med regler om nedbetaling i de tilfellene arvtakerne ikke har evnen til å betale ut andre arvtakere. Dette medfører riktignok en risiko for at arvtakerne ikke vil få utbetalt sin arv, dersom bedriften skulle gå under. En annen løsning er at arvelater kan gis retten til å bestemme hvem som skal ha bestemmelsesmyndigheten, samt forkjøpsrett, i og til virksomheten. Alle disse forslagene er løsninger som kan bidra til at utjevningseffekten får slå gjennom, samtidig som generasjonsskiftet blir forenklet.

7.4.3 Arvelater kan drive politikk gjennom testament

Forarbeidene v/Robberstad (mindretallet) skriver at pliktdelsarven ikke kan settes lavere enn to tredjedel, fordi de døde ikke skal ha muligheten til å drive "politikk gjennom fond og legat som dei

---

¹¹⁸ Holdgaard, «Konsekvenser af ændringerne i dansk arvelov – balancen mellem længstlevendes og livsarvingerens interesser» Tegn i tiden s.111

¹¹⁹ Ot.prp.nr.36 (1968-1969) s.105-106.

¹²⁰ Ved mail datert den 2.mai sendte jeg forespørsel til justisdepartementet om innsyn etter offentlighetsloven for å få vite hvor mange ganger departementet har fått søknad for anvendelsen av arveloven § 33 for å finne ut hvordan utviklingen siden 1970 tallet har vært. Jeg fikk svar den 22. mai hvor det står skrevet " Statens sivilrettsforvaltning kan ikke se å ha mottatt noen slike søknader om stadfestelse av testament i henhold til arvelova § 33. Vi har liggende et brev av 6. februar 2006 fra Justis- og politidepartementet, hvor det blant annet uttales følgende om slike saker: «Vi gjør oppmerksom på at arveloven § 33 har vist seg å ha svært liten praktisk betydning. Justisdepartementet har ikke stadfestet slike testamenter på flere år». Underskrevet Kathrine Moe.

har testamentert til"¹²¹. En kan generelt slå fast at det er uheldig og lite ønskelig at arvelater benytter sin formue til å drive politikk etter vedkommende sin død.

Hvorfor dette ikke er ønskelig sier Robberstad ingenting om. Det kan likevel tenkes flere grunner. For det første, vil det være uheldig å la arvelaterne påvirke en fremtid som de selv ikke er en del av. Dette kan begrunnes i at de ikke må oppleve konsekvensene av sine valg. Men også fordi verden forandrer seg konstant og avdødes "politikk" sjelden kan være tilstrekkelig dynamisk. Eksempelvis der arvelater oppretter et fond som går til bekjemping av homofilt samliv på grunn av testator sin religiøse overbevisning. For det andre, er det ønskelig at generasjonen etter avdøde, kan gjøre sine egne valg, uavhengig av den avdøde. Tankegangen er at avdøde har levd sitt liv og gjort sine valg, og at neste generasjonene må ha muligheten til det samme.

Jeg er i utgangspunktet enig med Robberstad, men om å holde på pliktdelsbrøken er måten å gjøre det på, er jeg noe i tvil om. Lovgiver har tross alt muligheten til å legge begrensinger på fond og legater, f.eks. forbudet mot fideikommissar¹²². Et alternativ er bestemmelser som påbyr at legater og fond må tolkes i samsvar med "tid og høve". Et annet er å legge en tidsbegrensning for hvor lenge legat og fond kan opprettholdes, før gjenværende pengesum må gå til avdødes etterfølgere. Dette er alternativer som medfører at arvelater kan benytte seg av sin eiendomsrett, også etter døden, uten i for stor grad påvirke neste generasjon.

Et beslektet argument er at pliktdelsarven må opprettholdes for å verne arveretten til uekte barn¹²³. Arnholm skrev at barn født utenfor ekteskapet "representerer et meget alvorlig sosialt problem"¹²⁴. Dette argumentet er ikke lenger holdbart. Det er svært vanlig med barn født utenfor ekteskapet, og det forbindes ikke lenger med skam, traume eller nødvendigvis mindre kontakt med foreldrene. Disse barna trenger derfor ikke lenger et særskilt vern. En kan likevel stille spørsmålet om ikke andre grupper trenger det. Jeg sikter til særkullsbarn og/eller barn fra tidligere kull, som ofte ikke i like stor grad regnes som en del av den nye familien. Disse barna kan fremdeles ha behov for et særlig vern mot testators testasjonsrett. En ser her at behovet for vern av uekte barn ikke lenger er relevant, men at en annen gruppe har nå fått samme behov. Argumentet er derfor fremdeles relevante, dog for en annen gruppe enn det den originalt var ment for.

7.5 Kritisk analyse av likhetsprinsippet og argumentet om at pliktdelsarv hindrer usmakelig kamp mellom livsarvingene

7.5.1 Pliktdelsarven kan brukes av foreldre til å tvinge gjennom sin vilje hos livsarvingene

Argumentet om at foreldrene kan bruke arven til å påvirke barna er blitt kritisert fra flere hold. Blant annet er det de som mener at foreldre bør ha retten til å true og fratruke barna arv dersom de ikke føyer seg etter foreldrene. Ludvik Holberg skriver i sitt store verk fra 1715, "Natur- og Folke-Rettens Kundskab" at foreldre kan:

"ha barn som er gjenstridige uten at gjenstridigheten kan bevises, og barna blir lydige når de vet at foreldrene har rett til å testamentere".

¹²¹ Ot.prp.nr.36 (1968-1969) s.103

¹²² Grunnloven § 108

¹²³ Arnholm 1971 s.249

¹²⁴ Arnholm 1936 s.54

Også Asland kritisk til argumentet, han skriver:

"trusselen om å bli gjort arveløs [er ikke] et like effektivt pressmiddel i dag som [...] tidligere. Arv er ikke lenger den eneste veien til velstand i dagens samfunn. [...] de fleste livsarvinger er i femtiårene eller eldre når deres foreldre dør, [og er] gjennomgående også økonomisk uavhengige [...]. En mulig arverett i en fjern fremtid er sjelden avgjørende for viktige veivalg tidlig i livet"¹²⁵.

Jeg må si meg i stor grad enig med Asland. Både yrkesvalg og valg av partner skjer lenge før arven fordeles, det kan derfor bare være sjeldne tilfeller hvor livsarvinger foretar slike valg i håp om å bli tilgodegjort senere i livet. Det må også gjentas at livsarvingene ikke er beskyttet mot foreldrenes livsdisposisjoner, noe som medfører at de ikke er sikret arv. Likeledes må det påpekes at barn ikke er like avhengige av arv for å oppnå rikdom, men selv har store muligheter til å skape en formue selv.

Arvelovens § 29 1.ledd 2.setning, samt den frie tredjedel, bidrar også til at argumentet mister mye av sin vekt. Foreldrene kan bruke den frie tredjedel eller overskytende del etter § 29 1.ledd 2.setning til å påvirke barnas livsvalg. Når det kommer til barnas kamp om foreldrenes gunst er det, slik jeg ser det, i de store formuene dette er mest aktuelt. Og ettersom det er § 291.ledd 2.setning som kommer til anvendelse i disse tilfellene, har livsarvingene fremdeles en stor grunn til å sloss for foreldrenes gunst. Lødrup går så langt som å hevde at "Dette argumentet har etter min mening liten eller ingen verdi i dag"¹²⁶. Alternativet er at reglene fjernes. Dette vil gi foreldrene større muligheter til å bruke arv som pressmiddel mot livsarvingene, og desto større grunn for livsarvingene til å sloss om foreldrenes gunst. Dersom en ser for seg en situasjon hvor § 29 1.ledd 2.setning kommer til anvendelse er alle livsarvingene sikret et minimum sum på kr. 1 000 000. Dette kan medføre at flere livsarvinger ser seg fornøyd med å ha fått en god sum allerede, og dermed synes at kampen for mer er unødvendig. Dette kommer kanskje enda tydeligere frem dersom en øker beløpsgrensen til kr. 2 000 000. Om brøkregelen kommer til anvendelse, er foreldrenes mulighet til å forskjellsbehandle barna begrenset, noe som igjen burde begrense foreldrenes mulighet til å bruke arv som pressmiddel. Med andre ord: pliktdelsreglene forhindrer ikke foreldrenes mulighet til å bruke arv som pressmiddel, eller utslette grunnlaget for at barna vil sloss om foreldrenes gunst, men den vil dempe det. Også i dagens samfunn er det ikke ønskelig at foreldrene bruker arv som pressmiddel ovenfor sine barn, ei heller er det ønskelig at barna sloss om foreldrenes gunst. En ser her at dette argumentet fremdeles har betydning i dag, og at reglene fremdeles utfører sitt formål.

Avslutningsvis er det også viktig å påpeke at pliktdelsarven er tiltenkt "barn eller yngre mennesker"¹²⁷, men de fleste arvtakere i dag er i 50årene. Som Lødrup skriver "eg kan ikkje se noen "sosiale hensyn" å sikre voksne, selvforsørgende mennesker et beløp som arvelater ikkje ønske de skal ha"¹²⁸. Dette er jeg i utgangspunktet enig i, men en kan komme med flere innvendinger mot Lødrups utsagn. For det første, tar ikke utsagnet høyde for dem som får arv når de er i 20-30årene. For det andre, er ikke alle mennesker i 50årene i stand til å forsørge seg selv. For det tredje, at livsarvinger i 50årene mottar arv, kan hjelpe dem med å forsørge sine barn, som gjør at arven indirekte tilgodegjør "barn eller yngre mennesker". En ser her at samfunnet har utviklet seg, og at dette argumentet har mistet deler av sitt grunnlag, som igjen svekker grunnlaget bak

---

¹²⁵ Asland, FAB 2012-3/4 s.174

¹²⁶ Lødrup 2008 s.104

¹²⁷ NUT-1962-2 s.193

¹²⁸ Lødrup 2008 s.104 med videre henvisninger til NOU 1983: 56 s.118

pliktdelsreglene. Men en kan likevel ikke se bort i fra at pliktdelsreglene, til en viss grad, bidrar til å ivareta barn, de yngre, eller eldre som ikke er i stand til ivareta seg selv. Pliktdelsreglene har dermed fremdeles en ønskelig funksjon.

7.5.2 Likebehandlingsprinsippet

Likebehandlingsprinsippet taler mot større testasjonsfrihet, fordi den begrenser arvelaters mulighet til å forskjellsbehandle livsarvingene. I forarbeidene står det at arvelater ikke bør kunne forskjellsbehandle sine livsarvinger¹²⁹. Og at "Det er sikkert en alminnelig oppfatning [...] at hvert enkelt barn skal ha like meget"¹³⁰.

Argumentet er i utgangspunktet godt, men jeg stiller meg likevel skeptisk til det. For det første, er argumentet uten grunnlag dersom arvelater kun har ett barn. For det andre; økt testasjonsfrihet betyr ikke automatisk forskjellsbehandling. Lovgiver kan forhindre dette ved å pålegge likebehandling, eksempelvis ved en bestemmelse som slår fast at alle livsarvinger har krav på like store arvelodd. For de tredje, har foreldrene full mulighet til å forskjellsbehandle livsarvingene ved livsdisposisjon. For det fjerde, kan arvelater bruke den frie tredjedel til å forskjellsbehandle livsarvingene. For det femte, gir Lex Michelsen også arvelater store muligheter til å forskjellsbehandle livsarvingene sine. Dersom det tenkes at arvelater har to livsarvinger og en formue på kr. 10 000 000, vil han kunne forskjellsbehandle med hele kr. 8 000 000 jf. § 29 1.ledd 2.setning. Da blir det ikke lenger tale om likebehandling, men heller et spørsmål om å sikre alle livsarvingene et minimum. Da blir diskusjonen om pliktdelsarv noe helt annet¹³¹. Videre hevder Lødrup at forskjellsbehandling er vanlig og akseptert, som eksempel viser han til generasjonsskifte i jordbrukseiendom¹³². Likevel kan en ikke overse at likebehandlingsprinsippet er en hjørnestein i norsk rettssystem. Og pliktdelsreglene minsker foreldrenes mulighet til å forskjellsbehandle. Pliktdelsreglene fungerer fremdeles derfor i sin hensikt.

Likebehandlingsprinsippet skal gi borgerne en følelse av rettferdighet. Men er likhet rettferdighet? Det er lett å komme på eksempler hvor likhet og rettferdighet ikke nødvendigvis er det samme, f.eks. der/når et av to barn tar vare på sine foreldre. Lik fordeling av arv er her neppe rettferdighet. Poenget er at rettferdighet kan basere seg på flere hensyn: det kan være likhet eller lønn etter innsats, evne eller behov. F.eks. vil de fleste anse det som rettferdig at et barn under forsørgelsesalderen burde få mer i arv enn et voksent barn som har fått sin utdanning betalt av den avdøde. Slik er forlottsretten i dag, jf. §§ 36 og 37. Dette støttes av utvalget fra 1962, de skriver:

"Samtlige medlemmer er således enige om det vern som bør gis en livsarving hvis oppfostring ikke er avsluttet. [...] Ved sin død hadde arvelateren ikke avsluttet den rettslige forpliktelse [...] det synes da naturlig og rimelig at forpliktelsen fortsatt gjelder hans formue"¹³³.

Dette synet støttes av Asland. Han skriver:

"Det kan hevdes at det er urimelig om arvelater gjennom et testament skal overføre denne byrden på samfunnet. Dette ansvaret eller disse forpliktelsene må også oppfylles etter arvelaters død"¹³⁴.

---

¹²⁹ NUT-1962-2 s.125

¹³⁰ NUT-1962-2 s.126

¹³¹ Lødrup 1996 s.21

¹³² Lødrup 1996 s.21, fotnote 54 med videre henvisinger

¹³³ NUT-1962-2 s.112

Dette er jeg helt og fullt ut enig i. Reglene i arveloven kapitel 5 har, og burde ha, sin plass i arveloven.

Når det kommer til hva som er rettfærdig er det, etter mitt syn, mest nærliggende å la arvelater avgjøre selv. En må ha i tanken at arvelaters formue tilhører arvelateren.

8. Avsluttende kommentarer

8.1 Har pliktdeklareren en plass i arveloven i dagens velfærdssamfunn.

Samfunnet har forandret seg betydelig de siste 40 årene. Fødselstallet har gått kraftig ned: i 1910 var tallet 6,8, i dag er den 1,8¹³⁵. Dette medfører at hver livsarving får mer i arv. Den gjenlevende ektefelle har også fått en arverett som har forrang fremfor livsarvingene. Dette svekker vernet om livsarvingene. Problemstillingen med uekte barn er ikke lenger relevant, men vi har fått behov for beskyttelse av særkullsbarn og barn fra tidligere kull. Det kan hevdes at lovgiver ønsker å gå fra en arverettslig modell til en disposisjonsmodell¹³⁶. At arvelater kan bestemme hvem forsikringspengene skal tilfalle kan være et utslag av dette, jf. fal. § 15-1. Utviklingen i andre land går også mot at testasjonsfriheten blir større, jf. AL § 25 (Danmark). Velfærdsstatens stilling er tydelig sterkere. Familieforhold er mer ustabil enn tidligere. Dette er bare noen av forandringene. Likevel benytter vi oss fremdeles av argumenter fra komiteen av 1962, 1937 og 1854 for å begrunne pliktdeklaringsreglene slik vi kjenner dem i dag¹³⁷.

En kan stille seg spørsmålet om pliktdeklareren fungerer slik lovgiver mente at den skulle, om pliktdeklaringsreglene fremdeles oppfyller sitt formål, og ikke minst, om det er andre og bedre måter å verne om hensynene bak pliktdeklareren. Jeg foreslår endringer, og utfordrer arvelovutvalget¹³⁸ til å se på problemstillingen med nye øyne og tenke innoverende, til å løsrive seg fra argumentene fra de to forrige århundrene, og å stille seg åpne til problemstillingen, og å vurdere: hvilke hensyn ønsker en å beskytte med pliktdeklaringsreglene? Finnes det bedre måter å gjøre dette på?

8.2 Rettslige og rettspolitiske problemstillinger

På pliktdeklaringsens område står lovgiver ovenfor flere store og viktige problemstillinger.

For det første, er Norge i dag et betydelig mer flerkulturelt samfunn enn tidligere. Å lage lover som er i samsvar med rettsbevisstheten til så mange kulturer kan vise seg å være utfordrende. For det andre, forandrer verden seg i et svært høyt tempo. Dette medfører at pliktdeklaringsreglene må være tilstrekkelig dynamiske, slik at de kan forandre seg i samsvar med tid og samfunn, blant annet i forhold til velfærdsstatens evner, funksjoner og ytelser. For det tredje, koherens i rettssystemet er nødvendig og viktig. En bør unngå bestemmelser som kan omgås, eksempelvis skillet mellom døds- og livsdisposisjoner. For det fjerde, må lovgiver også etterstrebe et lovverk som gir minst mulig tvil om rettstilstanden, for å minske behovet og arbeidspresset på domstolsapparatet og øke forutberegneligheten. For det femte, må lovgiver ivareta borgernes interesse og vilje, f.eks. muligheten til å "hoppe over en generasjon" og videreføre arven til deres barnebarn.

---

¹³⁴ Asland, FAB 2012-3/4 s.168

¹³⁵ Lødrup 1996 s.9

¹³⁶ Lødrup 1996 s.8

¹³⁷ NUT-1962-2 s.36 og s.105

¹³⁸ Arvelovutvalget ble oppnevnt 04/2011

Målet må være å ha tilstrekkelige dynamiske, men klare og tydelige, pliktdelsregler som kan holde tritt med samfunnets utvikling, samtidig som de er i samsvar med folkets rettsbevissthet, og beskytter deres interesser og vilje. Og ikke minst, de må oppnå den gyldne middelvei mellom personlig autonomi og statlig kontroll, slik at reglene ikke kan bli misbrukt eller slå urimelig ut.

8.3. Forslag

Gjennom oppgaven har jeg vist hvordan argumentene som begrunner pliktdelsarven har blitt svekket og/eller fått et annet preg. Dette, hevder jeg, burde gjenspeiles i pliktdelsreglene. Med andre ord: det er gode grunner til å opprettholde pliktdelsreglene. Tross alt, pliktdelsreglene har dype røtter i rettshistorien og har stått tidens test. Dette betyr likevel ikke at reglene ikke kan gjennomgå revisjoner og modifikasjoner. Ikke alle forslagene omhandler pliktdelsreglene direkte, men vil kunne indirekte påvirke dem.

For det første: i dagens samfunn har familiens og slektens funksjon som sikkerhetsnett blitt redusert. Dette har i stor grad blitt velferdsstatens rolle. Den sikkerheten familie og slekt representerer, har i større grad enn tidligere en karakter av frivillighet. Dette bør gjenspeiles i pliktdelsreglene. Derfor burde pliktdelsarven reduseres. På den måte kan arvelater "belønne" dem som har hjulpet dem av fri vilje, da de trengte det. Dette vil også være i samsvar med utviklingen i de øvrige nordiske landene, hvor pliktdelsarven har blitt redusert.

For det andre: den kvalitative begrensningen i al. § 29 bør oppheves. Dette vil være i samsvar med svensk, finsk, tysk og østerisk rett, samt at dette også er tendensen i internasjonal rett. Dette ser vi spor av i Nederland, Frankrike, Danmark og enkelte regioner i Spania¹³⁹. At arvelater kan gi arvtakere rett til enkeltgjenstander har vi lovhjæmmel for i al. § 30, men den begrenses likevel av den kvalitative råderetten. Ved å oppheve den vil vi gi arvelater en bredere testasjonsrett og øke den private autonomi uten at det i stor grad påvirke arvtakerne negativt. Dette tror jeg har mange fordeler. Arvelater er den som oftest vet best hvem som har mest og best nytte av enkeltgjenstandene. Dette vil også bidra til færre tvister over enkeltgjenstander. I tillegg vil dette gjøre generasjonsskifte for virksomheter lettere.

For det tredje: vilkårene i al. § 33 burde lempes. Eksempelvis kan kravet om stadfestning oppheves. Det vil si at arvelaters virksomhet er unndratt pliktdelsreglene, og arvelater kan og må overdra virksomheten til en eller flere arvtakere dersom vedkommende ønsker å benytte bestemmelsen. Dette kan dog virke noe ekstremt. Eventuelt kan vilkårene for stadfestning lempes til at det er en dommer som skal foreta vurderingen, og at terskelen senkes, slik at dommeren kan vurdere henvendelse på fritt grunnlag, og gis muligheten til å se bort fra vilkårene om "samfunnsomsyn eller omsyn til dei sams interessene til arvingane", jf. § 33. Bestemmelsen har kun blitt anvendt en gang mellom 1958-1968. Dette kan komme av at arvelater i mange tilfeller kan anvende livsarvingens pliktdelsarv kombinert med den frie tredjedel til å overlate virksomheten til en av livsarvingene. Arvelater har også andre muligheter: vedkommende kan anvende § 29 1.ledd 2.setning og dermed "utvide" sin testasjonsfrihet for å kunne overlate virksomheten til en bestemt person. Og ikke minst: arvelater kan overdra virksomheten i levende live. Et av formålene med § 33 er at arvelater kan styre virksomheten helt frem til vedkommende faller bort. Jeg er av oppfatningen at lovgiver burde gi rom for dette. At vilkårene i § 33 lempes, kan bidra til dette, og gjøre bestemmelsen til et reelt alternativ

---

¹³⁹ Pintens 2011 s.16-17, her sitert fra Asland, FAB 2012-3/4 s.180

for overdragelse av virksomheter. Eller sagt på en annen måte, forslaget om lemping gir arvelater en større testasjonsfrihet og en økt autonomi uten å skade verken samfunnets eller andre arvtakeres interesser. En må likevel påpeke at dersom § 33 blir brukt med høy frekvens, kan dette medføre at domstolsapparatet får en økt belastning.

Det fjerde forslaget omhandler § 29 1.ledd 2.setning (Lex Michelsen). Det er liten tvil om at begrunnelsene for bestemmelsen har for lengst blitt foreldet¹⁴⁰. Bestemmelsen tjener likvel nå andre verneverdige mål. Folk flest vil riktignok oppfatte det som rimelig at avkom av arvelater har legalrett på arv, men jeg vil hevde at de ikke mener at det er rimelig at avkommet skal kunne bli rik gjennom arv alene. Altså svarer bestemmelsen til folkets rettsbevissthet. Bestemmelsen gir også til en viss grad utjevningseffekt, som er ønskelig. Den øker også arvelaters testasjonsfrihet, og forenkler generasjonsskifte. Bestemmelsen kan likevel ha godt av en modifikasjon. Jeg foreslår at beløpet blir hevet til kr. 2 000 000. Dette vil gi beløpet på kr. 1 000 000 fra 1985, da beløpet ble oppjustert, samme verdi som etter dagens standard, i følge konsumprisindeksen. Samt for å sørge for at beløpets verdi ikke blir «spist opp» av prisstigningen, foreslår jeg å lovfeste at beløpet skal justeres årlig etter konsumprisindeksen. Beløpet for «fjernare livsarving» må i samsvar med maksimalbeløpet oppjusteres. Dette vil bidra til at utjevningseffekten forsterkes. Livsarvingene vil i større grad få sine primære behov dekket, og dette kan bidra til at færre vil sloss for foreldrenes gunst eller la foreldre bruke arv som pressmiddel for deres vilje. At beløpet økes kan riktignok bidra til at overdragelsen av virksomheten vanskeligjøres. Dette kan likevel bekjempes med mitt forslag for § 33.

For det femte: lovgiver burde vurdere en legaldefinisjon for skillet mellom livs- og dødsdisposisjoner. Dette vil være høyest hensiktsmessig, ettersom det ofte oppstår tvister som omhandlet dette. Det vil også bidra til at arvelater og arvtaker i større grad er klar over sin rettsstilling og kan innrette seg etter dette, som igjen kan medføre at færre tvister kommer opp for domstolen.

For det sjette: al. § 36 2.ledd om forlottsrett burde utvides. Slik bestemmelsen står i dag, er det kun «barn» av arvelater som har krav på vederlag. I tillegg må barna være «Heimeverande». I følge forarbeidene må dette tolkes som at barna bor hos arvelater i deres hus eller gård, eller har sitt daglige virke der¹⁴¹. Bestemmelsen har forrang over pliktdelsarven og testament, jf. § 37. Etter min oppfatning må bestemmelsens forrang opprettholdes. Videre må vilkåret om «Heimeverande» oppheves. Uavhengig av hvor hjelpen er blitt gitt, burde det gis et krav på forlottsrett. Likeledes må vilkåret om at hjelpen er blitt gitt av «barn» av arvelater oppheves. Enhver som hjelper arvelater slik § 36 2.ledd beskriver, burde gis et krav på forlottsrett. Sett fra arvelaters side, kan jeg ikke se for meg noen grunn til at det kun er hjemmeværende barn som har krav på forlottsrett. Det negative for dem er riktignok at testasjonsfriheten blir innsnevret, jf. § 37. Sett fra livsarvingenes side, kunne de selv ha hjulpet arvelater, og dersom de ikke kan eller vil, er det kun rimelig at andre som gjør så, oppnår forlottsrett. Sett fra samfunnets side er det også heldig. Dersom arvelater ikke hadde blitt ivaretatt av andre, ville byrden blitt forskjøvet over på samfunnet. Det argumenteres med at pliktdelsarven er foreldrenes plikt til å ta vare på sitt avkom, slik at ansvaret ikke forskyves over på samfunnet. Da må det likeledes være rimelig at foreldrenes formue brukes til å ivareta dem selv dersom de har behov for det, slik at ikke ansvaret forskyves over til samfunnet.

---

¹⁴⁰ NUT-1962-2 s.116

¹⁴¹ Innst.O.nr.XIX (1970-1971) s.10

For det syvende: barnebarn burde gis en sterkere og mer selvstendig rett på arv. Som vist ovenfor er arv først og fremst tiltenkt "barn og yngre mennesker"¹⁴². Men realiteten er at de fleste arvtakere i dag er i 50årene. Det blir derfor hevdet av Pintens at pliktdelsarven "no longer provides a standard of living, but rather at most improves the standard [...]"¹⁴³. Dette synes støtte av Lødrup¹⁴⁴. Det vil derfor være i samsvar med lovgiverd vilje, og et svar på kritikken, at barnebarn gis en selvstendig rett på arv. Med dette mener jeg at det er på sin plass med en bestemmelse som gir arvelater rett å overføre pliktdelsarven til barnebarna på livsarvingenes bekostning. Dette bringer riktignok frem et problem; hva om linjene har ujevnt antall barnebarn? Her vil jeg dristig påstå at det er en rettsbevissthet på at barnebarn er barnebarn, uavhengig av hvor mange det er i søskenflokkene i de forskjellige linjene. De bør derfor alle få samme arvelodd. En kan da spørre: hva om arvelater vil overlate pliktdelsarven til barnebarna i en linje, men livsarvingene i en annen linje. Det mest naturlig her vil, etter min mening, være at i den linjen arvelater ønsker å gi arv til barnebarna, skal de arve sine foreldres lodd. Tatt i betraktning av den høye levealderen, samt alderen på arvetidspunktet i dag, vil jeg hevde at dette er et forslag som er samsvar med tiden og samfunnet.

Alternativt kan lovgiver fastsett en aldersgrense for pliktdelsarv. Dette er løsningen i Louisiana¹⁴⁵. På denne måten vil en beskytte formålet om at arv skal gå til barn og de yngre, samtidig som den til tider vil øke testator sin testasjonsfrihet. På den andre siden vil dette motvirke utjevningseffekten, og åpner i stor grad opp for at arvelater kan forskjellsbehandle arvtakere, som igjen vil bidra til at livsarvingene vil sloss om arvelaters gunst, og gir arvelater større pressmiddel mot dem.

Forslagene mine har utvilsomt både positive og negative effekter. I min oppfatning veier de positive opp for de negative. Det er likevel lovgivers oppgave å vurdere virkningene av forslagene og avveie spenningene mellom hensynene for å komme frem til det de antar er de beste løsningene.

8.4 Konklusjon

Hvis spørsmålet er om pliktdelsarven har en plass i dagens arvelov, må svaret, etter mitt syn, være ja. Flere av argumentene som danner grunnlaget for pliktdelsarven har enten blitt svekket eller fått forandret karakter, men noen av argumentene er fremdeles, selv i dagens velferdsstat, relevante og holdbare. Viktigst av alt: pliktdelsarven har fremdeles en formålstjenlig hensikt som også i dagens samfunn er verneverdige. Likevel er det klart at bestemmelsene som omhandler pliktdelsarven er blitt noe foreldet og har helt klart behov for en revisjon for å være i samsvar med tid og samfunn.

---

¹⁴² NUT-1962-2 s.193

¹⁴³ Pintens 2011 s.12-13, her sitert fra Asland FAB 2012-3/4 s.173

¹⁴⁴ Lødrup 1996 s.9

¹⁴⁵ Louisianas Civil code artikkel 1493, se Asland FAB 2012/3-4 s.181

Litteraturliste:

Carl Jacob Arnholm, Privatrett V Arverett, 1971.

Peter Lødrup, Arverett 5.utgave, 2008

John Asland, Arverett 6.utgave, 2012

Peter Lødrup, Nordisk arverett, 2003

Carl Jacob Arnholm, Familierett, 1936

Einar Øverbye, Formue gjennom arv, 1987

Asbjørn Strandbakken 2010, "Ny arvelov", FAB-2010-1

Peter Lødrup 1996, "Bör reglerna om laglott (tvangsarv, pliktdel) och formkrav vid dödsrättshandlingar bevaras?", Det 34. nordiske Juristmøte 1996 s. 3-28

Peter Lødrup 2007, "Ny dansk arvelov – noen kontraster til norsk rett", Rett og toleranse: Festskrift til Helge Johan Thue s 531

Thomas Eeg 1994, "Beløpsgrenset pliktdelsarv", Tidsskrift for Rettsvitenskap 3/94

Peter Lødrup, FAB 2003-4 Nordisk lov harmonisering på familie- og arverettens område.

Utviklingen i nordisk arverett - tegn i tiden, Nordisk arverettskonferanse 24. oktober 2012

John Asland, FAB 2012-3/4, "Kan pliktdelsarv forsvares i en moderne arverett?"

Johan Giertsen, «Generasjonsskifte, Kontrakts- og arverettsspørsmål som oppstår når et foretak overføres til livsarving», Bergen 1995

Walter Pintens «Need and opportunity of convergence in European succession Law» i Miriam Anderson Ester Arroyo I Amayuelas (red.), The law of seuccession: Testamentary Freedom, Groningen, Europa Law Publishing 2011 s.16-17

Carl Jacob Arnholm, «Betingelsene for testamenters gyldighet efter norsk rett», Oslo 1929

Forarbeider:

NUT-1992-2

Ot.prp.nr.36 (1968-1969)

Ot.prp.nr.14 (1969-1970)

Ot.prp.nr.14 (1937)

Innst.O.nr.XIX (1970-1971)

O.tid. (1971-1972)

Domsregistre:

Rt.1963.540

Rt.1961.935

Rt.1933.636

Rt.2007.776

Lovregistre:

Arveloven §§ 1, 6, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 48, 70.

Grunnloven § 108

Barneloven § 30

Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen §§ 1 og 17

Island (El. § 35) Sverige (ABS 7.kapittel § 1) og Finland (ABF 7:1), Danmark (AL § 25),
Louisianas Civil code artikkel 1493